

PAPER DETAILS

TITLE: Günümüzde Arap Dilinde Görülen Bazi Yaygin Dil Hatalari

AUTHORS: Alaaddin Sükür

PAGES: 233-267

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3793479>

Günümüzde Arap Dilinde Görülen Bazı Yaygın Dil Hataları

Common Linguistic Errors Observed in Contemporary Arabic Language Usage

Dr. Öğr. Üyesi Alaaddin ŞÜKÜR¹

¹İlahiyat Fakültesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun
• alaaddinsukur@omu.edu.tr • ORCID > 0000-0003-2445-9644

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 13 Mart/March 2024

Kabul Tarihi/Accepted: 27 Haziran/June 2024

Yıl/Year: 2024 | **Sayı – Issue:** 56 | **Sayfa/Pages:** 233-267

Atıf/Cite as: Şükür, A. "Günümüzde Arap Dilinde Görülen Bazı Yaygın Dil Hataları"
Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 56, Haziran 2024: 233-267.

<https://doi.org/10.17120/omuifd1452515>

GÜNÜMÜZDE ARAP DİLİNDE GÖRÜLEN BAZI YAYGIN DİL HATALARI

ÖZ

Bu makale günümüzde Arap dilinde görülen bazı yaygın dil hatalarını konu edinmiştir. Dil, insanların aralarında anlaşma sağladıkları, arzu ve isteklerini dile getirdikleri en önemli iletişim aracıdır. Tüm dillerde olduğu gibi Arap dilinde de günlük kullanımlarda küçük ya da büyük çaplı birtakım hataların yapılma ihtimali her zaman vardır. Bu çalışmanın amacı, günümüzde fasih Arapça yerine halk dilinin tercih edilmesi sebebiyle yanlış olmasına rağmen doğru kabul edilip kullanılan lafızlar, hareketler, edatlar, kelime türetim ve çekimlerinde yaygın olarak görülen hatalara bazı örneklerle dikkat çekmektir. Ayrıca söz konusu hataların kaynakları ve nedenleri araştırılırken siyaset, medya ve eğitim gibi dil ile arasında güçlü bir bağ olan ve dilin gelişimine önemli katkı sağlayan alanlarda yapılan yanlış uygulama ve kullanımların bu hataların daha da normalleşmesine olan etkilerine değinilmiştir. Sonuç olarak çalışmada, yaygın görülen dil hatalarının giderilmesine ve doğru kullanımlarına yönelik olarak ayet, hadis ve kadim Arap şiirlerinden örnekler verilmiş; ardından günümüzde bu hataların düzeltilebilmesi için bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Dil Hataları, Lahn, Halk, Medya.

COMMON LINGUISTIC ERRORS OBSERVED IN CONTEMPORARY ARABIC LANGUAGE USAGE

SUMMARY

This article addresses some common language errors seen in the Arabic language today. Language is the most important means of communication through which people reach agreements and express desires and intentions. Just like in all languages, there is always a possibility of making various errors, whether minor or major, in the Arabic language. The aim of this study is to draw attention, with some examples, to the common mistakes observed in the usage of words, grammatical constructions, prepositions, word derivation, and inflections, which, despite being incorrect, are accepted and widely used due to the preference for colloquial Arabic over formal Arabic nowadays. Furthermore, while investigating the sources and reasons for these errors, the study also delves into the effects of incorrect practices and usages in areas strongly linked to language such as politics, media, and education, which contribute significantly to the development of the language,

on the normalization of these errors. Consequently, the study provides examples from verses of the Quran, hadiths, and ancient Arabic poetry as well as some suggestions for correcting these errors in contemporary usage.

Keywords: Arabic Language, Language Mistakes, Lahn, Public, Media.

GİRİŞ

Sâmî diller ailesine mensup olan Arapça, dünyada yaklaşık 350 ila 400 milyon arasında insanın ana dilidir. Suudî Arabistan, Yemen, Birleşik Arap Emirlikleri, Mısır, Irak ve Suriye başta olmak üzere 24 ülkenin resmi dili olan Arapça sadece Araplar tarafından değil Arap olmayan Müslüman ve gayrimüslim toplumlar tarafından da kullanılmaktadır. Öyle ki Arapça dünyada en çok konuşulan diller sıralamasında 5. sırada yer alırken Birleşmiş Milletler nezdinde kullanılan resmi dillerden biri olma özelliğine de sahiptir. Dünyanın en zengin dilleri arasında yer alan Arapçayı ön plana çıkaran en önemli özellik ise Kur’ân’ın ve hadislerin dili olmasıdır.

Arap dilinde özellikle İslâmî fetihler sonrası birtakım bozulmalar ve hatalar meydana gelmiş ve dilde hata yapmak, dili hatalı ve yanlış kullanmak, fasih bir şekilde ve kurallarına uygun olarak kullanmamak^[1] anlamına gelen *lahn olgusu* ortaya çıkmıştır. Hatta Kur’ân’ın nüzulü sürecinde de konuşmada gramatik hatalar yani lahn yapan kimseler görülmüştür. Bu konuda ilk olarak lahn Hz. Peygamber’in (s) huzurunda bir adamın konuşmasında görülmüş ve Hz. Peygamber (s) ashabına “*Kardeşinizin hatasını düzeltin zira o yanıldı (fekad dalle)*”^[2] buyurmuştur. Hz. Peygamber’in dilde yanılma olarak ifade ettiği bu durum vahiy döneminde de varlığının bir delilidir.^[3]

Geçmişten günümüze gerek konuşma gerekse yazma esnasında pratikte birtakım hataların yapıldığı görülmektedir. Bu duruma örnek olarak şunlar gösterilebilir:

-
- [1] Ebu’l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Ali İbn Manzûr, *Lisânu’l-‘Arab* (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-‘Arabî, 1997), 8/53; Ebu’l-Hüseyn Ahmet b. Zekeriyâ İbn Fâris, *Mekâyisu’l-lügâ*, thk. Abdüsselâm Muhammed Harun (Mısır: Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve Evlâduh, 2. Basım, 1972), 5/239; Muhibbuddîn Ebu’l-Feyz Muhammed el-Murtezâ Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzâk el-Bilgrâmî el-Hüseynî el-Vâsıtî el-Hanefî ez-Zebîdî, *Tâcu’l-arûs min cevâhiri’l-kâmûs* (Kuveyt: 1975), 9/231-232; Emîl Bedî Ya’kûb, *Mu’cemü’l-hata ve’s-savâb fi’l-lügâ* (Beyrut: Dâru’l-İlmi li’l-Melâîyn, 1983), 12-19.
- [2] Alâeddîn Ali b. Hüsâmeddîn el-Medenî el-Burhân el-Fevrî el-Muttakî, *Kenzü’l-ummâl fi süneni’l-ekvâl ve’l-ef’âl* (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1985), 1/611.
- [3] Ebu’l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *el-Müzhir fi ulûmi’l-lügati ve envâihâ*, thk. Komisyon (Dâru İhyâi’l-Kütübi’l-‘Arabiyye, ty.), 2/396; Ya’kûb, *Mu’cemu’l-hatâ ve’s-sevâb fi’l-lügâ*, 19.

Bir gün Hz. Ömer (ra) okçuluk talimi yapan bir gruba rastlamış, atışlarının çok kötü olduğunu ve bir türlü hedefe isabet ettiremediklerini görünce kendilerine daha dikkatli olmalarını ve daha fazla çalışmaları gerektiğini söylemiştir. Bunun üzerine onlar *إِنَّا قَوْمٌ مُّتَعَلِّمِينَ* “Biz atış eğitimi yapan bir grubuz” diyerek hata yapmışlardır. Dil kurallarına göre *إِنَّا قَوْمٌ مُّتَعَلِّمُونَ* demeleri gerekmektedir.^[4] Çünkü *إِنَّا* daki *نا* inne’nin ismi, *قَوْمٌ* haberi ve *مُتَعَلِّمُونَ* ise *قَوْمٌ* kelimesinin sıfatıdır.

Rivayete göre bir adam Irak valisi Ziyâd b. Ebîhi’nin (ö. 53/673) huzurunda *إِنَّا أَبَانَا هَلْكَ* *إِنْ أَبِينَا هَلْكَ* diyerek birçok i’rab hatası yapmıştır. Halbuki dil kurallarına uygun olarak *إِنَّا أَخَانَا غَصَبْنَا عَلَى مِيرَاتِنَا مِنْ أَبِينَا* demesi gerekmektedir.^[5]

Ebû Mûsâ el Eş’arî (ö. 42/662-63) Hz. Ömer’e (ra) kâtibine yazdırdığı bir mektup göndermiştir. Mektubun başında *إِلَى مُوسَى* ibaresini gören Hz. Ömer (ra) Ebû Mûsâ’ya cevabî bir mektup göndererek yaptığı hatadan dolayı kâtibini bir kırbaç vurarak cezalandırmasını istemiştir.^[6] Çünkü dil kurallarına göre *إِلَى مُوسَى* diye yazması gerekmektedir. Zira *مِنْ* harf-i cerdir ve kendisinden sonra gelen isim mecrur olur.

Benzer bir örnek ise şöyledir: Ebû Amr b. Alâ (ö. 154/770) Basra’ya uğradığı bir sırada şehirde dolaşırken üzerinde *لَأَبُو فَلَانٍ* yazan bir çuval görünce *يَا رَبِّ لَأَحْنُونَ* diyerek hayrete düştüğünü ifade etmiştir.^[7] Çünkü dil kurallarına göre *لَأَبِي فَلَانٍ* “Falancanın babasının” şeklinde yazılması gerekmektedir. Zira *لِ* harf-i cerdir ve ardından gelen isim mecrur okunmalıdır.

Konuyla ilgili kaynaklarda çok enteresan bir olaydan bahsedilmektedir: Abbasi halife-lerinden Ca’fer Mütevekkil (ö. 247/861) valilerinden birine bir yazı göndermiş ve validen vila-yetinde bulunan gayrimüslimleri sayarak sonucu kendisine bildirmesini istemiştir. Gönderdiği yazıda saymak anlamındaki *أَخَصَى* fiilinin emri olan *أَخَصْ* kelimesindeki *ح* harfinin üzerine nasıl olmuşsa bir nokta konulmuş ve *أَخَصْ* şeklinde yazılmıştır. Yazıyı okuyan vali vilayetinde bulunan gayrimüslimleri

[4] Saîd el-Efgânî, min Târihi’n-nahvi, (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1978), 9.

[5] Ebû Muhammed Abdillâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî, Uyûnu’l-ahbâr, (Kahire: Dâru’l-Kütübü’l-Misriyye, ts.), 1/159.

[6] Ebû Osman Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Câhiz el-Kinânî, *el-Beyân ve’t-tebyîn*, thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn, (Mısır: Mektebetü’l-Hacî, 1975), 1/216-217.

[7] Cemaleddin Ebu’l-Hasen Ali b. Yûsuf el-Kiftî, *İnbâhu’r-ruvâtalâ enbâhi’n-nühât*, thk. Muhammed Fadl İbrahim, (Beyrut: y.y.,1968), 2/319.

toplayarak hepsini iğdiş^[8] ettirmiştir. Yapılan operasyon sonucu iki kişi hariç gay-rimüslimlerin tamamı hayatını kaybetmiştir.^[9]

Asırlar öncesine dayanan dil hataları günümüzde de sıkça karşılaşılan kronik bir hastalık haline gelmiştir. Öyle ki tahsilli tahsilsiz toplumun her kesiminde görülmeye başlanmıştır. Dolayısıyla Arap dilinde yanlış kullanılan birçok kelime, lafız ve ifade adeta doğru gibi algılanarak halk arasında sıkça kullanılır hale gelmiştir. Dilde yapılan bu hataları ve yanlış kullanımları fark eden bilim insanları, bu alanda seminer ve konferanslar düzenlemişler; makale ve kitaplar kaleme almışlardır.

Dil hataları ile ilgili ilk çalışma Kûfe dil ekolünün kurucusu ve imamı Ali b. Hamza el-Kisâî (ö.169/805) tarafından yapılmıştır. Kisâî, Arap dilinde yapılan yaygın dil hataları alanında o dönemde ilk olan *mâ Telhanü fîhi 'l-âmm*e adlı eseri yazmıştır. Kisâî ve diğer âlimler Arap diline Arap olmayan toplumlar vasıtasıyla giren ve Kur'ân-ı Kerim'e kadar sirayet eden dil hatalarının düzeltilmesi için h. 2. yüzyılın ortalarından itibaren lahne karşı mücadeleye başlamışlardır. Çünkü lah-nin Kur'ân'a sirayet etmesiyle insanlar sahip oldukları saf dil melekesinden uzaklaşarak Arapça, Farsça ve Rumcanın karışımından oluşan bazı karma lehçelerin Arap diline girmesine zemin hazırlamışlardır.

Kisâî'den sonra lahne karşı mücadele alanında İbn Sikkît (ö. 244) *İslâhu 'l-mantık*, el Hattâbî el-Büstî (ö. 388) *Ğalatu 'l-muhaddisîn*, el-Harîrî el-Basrî (ö. 516) *Dürretü 'l-ğavâs fî evhâmi 'l-havâs*, Abdullâh b. Ebî'l-Vahş el-Makddisi (ö. 582) *Ğalatu 'l-fukahâ*, İbnu'l-Cevzî (ö. 597) *Takvîmu 'l-lisân*, Salâhuddîn es-Safedî (ö. 764) *Tashîhu 't-tashîf ve tahrîru 't-tahrîf*, Râdıyuddîn b. el-Hanbelî (ö. 971) *Sehmü 'l-elhâz* adlı eseri yazmıştır.

Osmanlı döneminde biyografi yazarı Ali b. Bâlî b. Muhammed el-Kostantînî (ö. 922/1584) *Hayru 'l-keîâm fî 't-tekkasî an ağılâtî 'l-avâm*,^[10] şeyhülislam ve tarihçi Kemalpaşazâde ise (ö. 940/1534) *et-Tenbîh alâ ğalati 'l-câhil ve 'n-nebîh* adlı eseri yazmıştır.^[11] Yakın zamanlı olarak İbrâhîm el-Yazıcı'nın (ö.1906) *Lüğatü 'l-harâid* adlı eseri, Ahmet Muhtar Ömer'in (ö. 2003) *Ahtâu 'l-lüğati 'l-'arabiyyeti 'ş-şâia inde 'l-küttâb ve 'l-izâiyyîn* adlı eseri ve Şevki Dayf'ın (ö. 2005) *Tahrîfâtü 'l-âmmiyye*

[8] İğdiş etmek, hayvanlarda erkeklik bezlerini çıkarmak veya köreltmek, kısırlaştırmak, burmak, enemek demektir. Görüldüğü gibi harfin üzerine konulan bir nokta sayım yapmak yerine kısırlaştırmak, hadım etmek gibi vahim bir durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

[9] İsmail Cerrahoğlu, *Tefsîr Usulü*, (Ankara: y.y., 1979), 94.

[10] Bkz. Abdülkadir Özcan, "Ali Çelebi, Hısım", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1984), 2/385.

[11] Bkz. İlyas Çelebi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2022), 25/245-247.

li'l-fushâ fi'l-kavâidi ve'l- bünyâti ve'l-hurûfi ve'l-harekât^[12] adlı eseri bu alanda yapılan çalışmalara gösterilebilecek güzel örneklerdendir. Dil hatalarıyla ilgili yapılan çalışmalar elbette bunlarla sınırlı değildir.^[13]

Son yıllarda yetkililerin özellikle medya tarafından fasih Arapça kullanılması'nın önemine işaret ettikleri de unutulmamalıdır. Burada akademisyenler başta olmak üzere yazarlar, spikerler, şairler, hatipler ve eğitimcilerin de fasih Arapça konuşmaları gerektiğini belirtmek icap eder. Zira bir dilin korunması toplumun her kesiminde kurallarına uygun, hatasız ve fasih bir üslupla kullanılması ile mümkündür.

Şüphesiz medya, dilin gelişimini etkileyen faktörlerin başında gelmektedir. Zira medya toplumları birçok açıdan etkilediği gibi onların dillerini de olumlu ve olumsuz olarak etkilemektedir. Son yıllarda medya dilinin toplumların dilleri üzerindeki etkisiyle ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Yunanistan'da yapılan bir araştırmaya göre kitle iletişim araçlarının çocuklardaki dil gelişimi açısından önemli rol oynadığı anlaşılmış, özellikle televizyonlarda kullanılan dilin çocukların dilsel bünye ve algı gücünün oluşmasında son derece etkili olduğu ortaya çıkmıştır.^[14]

Ummanlı bir siyasetçi ve diplomat olan Hâlid b. Hilâl b. Nâsır el-Abrî *Ahtâun lügaviyyetün şâiatün* adlı kitabında günümüzde dil hatalarını düzeltme ve bu hataları yapanlarla mücadele etme hususunda üç gruptan bahsetmiştir: Birinci grup, dildeki hatalı kullanımların dilin doğal bir sapması olduğunu, kelime ile yeni anlam arasında bir bağ olmasa bile anlamları genişletmenin ve kelimelere daha önce taşımadıkları bazı anlamlar yüklemenin sorun olmadığını söylemektedir. İkinci grup, konunun giderek karmaşık bir hal aldığını, üstesinden gelemedikleri zor bir durumla karşı karşıya olduklarını, bu yüzden meseleyi olduğu gibi bırakmak gerektiğini, dilin kendi kendini koruyabileceğini, lahnın dilde yeni bir olgu olmadığını dile getirmektedir. Üçüncü grup ise hitabet ve kitabette doğru kelimeleri seçerek kullanmanın dilini seven her Arap'ın asli görevi olduğunu beyan etmektedir.^[15]

Eleştirilme korkusuyla dilde yapılan hataları görmezden gelmek, bu hataları yapanlarla aynı karede yer almak demektir. Oysa dilin selameti açısından her türlü eleştiriye rağmen hataların düzeltilmesi yolunu tercih etmek gerekir. Çünkü dil,

[12] Hâlid b. Hilâl b. Nâsır el-Abrî, *Ahtâun lügaviyyetün şâiatün* (Umman: Mektebetü'l-Ceyl el-Vâid, 2006), 11-12; Şevki Dayf, *Tahrîfâtü'l-âmmiyye li'l-fushâ fi'l-kavâidi ve'l-binyâti ve'l-hurûfi ve'l-harekât* (Kahire: Dâru'l-Maarif, 1994), 3-7.

[13] Diğer eserler için bkz. Ya'kûb, *Mu'cemü'l-hatai ve's-savâbi fi'l-lügati*, 25-32; Dayf, *Tahrîfâtü'l-âmmiyye li'l-fushâ fi'l-kavâidi ve'l-binyâti ve'l-hurûfi ve'l-harekât*, 2-7.

[14] Ali el-Kâsimî, "el-Lugatü'l-'Arabiyye fi Vesâili'l-'lâm", *Mecelletü'l-Mumareseti'l-Lügaviyye* (Fas: ts.), 7/105; Rahmetullah Uzun, "Arap Medyasında Yaygın Dil Hataları", *Ekev Akademi Dergisi* 24/82 (Bahar 2020), 362.

[15] el-Abrî, *Ahtâun lügaviyyetün şâiatün*, 12-13.

toplumların en önemli iletişim aracı ve kimliğidir. Bu bağlamda Konfüçyüs'ün (ö. 479) şu sözleri oldukça manidardır. Konfüçyüs'e "Bir ülkeyi idare etmeye çağrıldığınız ilk iş olarak ne yapardınız?" diye sorulunca:

"İşe dil ile başlar, önce dili düzeltirdim. Dil düzgün olmaz ise kelimeler düşünceyi düzgün anlatamaz. Düşünceler iyi anlatılamaz ise yapılması gereken şeyler iyi yapılamaz. Gereken yapılmazsa ahlak ve kültür bozulur. Ahlak ve kültür bozulursa adalet yolunu şaşırır. Adalet yanlış yola saparsa halk güçsüzlük ve şaşkınlık içine düşer. Ne yapacağını bilemez. Bu sebeple söylenen sözü doğru söylemeli ve doğru anlamalıdır."^[16]

Dilin hatalı kullanıma dair yukarıda bahsedilen tüm bu düşüncelere ve konunun önemine istinaden kaleme alınan bu çalışmanın amacı yerkürede dilleri farklı yaklaşık iki milyar Müslüman'ın ibadet dili olan, İslâmi fetihlere kadar bozulmadan varlığını sürdüren, fetihlerle birlikte başta dinî, siyasî ve içtimai birtakım sebeplerden dolayı bozulmaya başlayan ve günümüzde fasih Arapça yerine halk dilinin tercih edilmesi sebebiyle yanlış olmasına rağmen doğru kabul edilerek yaygın bir şekilde kullanılan bazı kelime, lafız ve terimlerin tespit edilerek doğru kullanımlarının ayet, hadis ve kadim Arap şiirinden örneklerle ispatını yapmak ve Arap dilinin aslının korunması adına birtakım öneriler sunmaktır.

Çalışma iki ana bölüm halinde ele alınmıştır. Bu bölümlerin ilkinde yaygın olarak gerçekleştirilen dil hatalarının siyasi/idâri uygulamalar, sosyal medya eğitimleri ve eğitimle ilgili kusurlardan kaynaklı nedenleri üzerinde durulmuş ve bu hataların hangi platformlarda yaygın olarak yapıldığına dair örneklerle yer verilmiştir. İkinci bölümde ise bu hataların hangi gramer kurallarını ihlal etmek suretiyle gerçekleştirildiği tespit edilerek örnekler üzerinden bu hataların yapılış şekillerine dikkat çekilmiştir.

1. DİLİN KULLANIMINDA YAPILAN YAYGIN HATALAR

Dil hatalarına genel anlamda "Dilin seslerini telaffuz etme, kelime dağarcığını oluşturma, cümlelerin ve söz dizelerinin veya kelimelerin anlam ve yapılarını oluşturma yollarından sapma"^[17] şeklinde bir tarif getirmek mümkündür. Dilin kullanımında yapılan hatalar iki grupta incelenebilir:

- a. **Bireysel Hatalar:** Bunlar bireyin dili doğru bir şekilde icra etme yeteneği ve sesleri, kelime dağarcığını ve cümleleri oluşturma yöntemleri, anlambilim yöntemleri ve kalıpları hakkındaki bilgi düzayının farklı olması nedeniyle kişiden kişiye değişen hatalardır.

[16] Bkz. timeturk.com; <https://www.akilane.com.tr>

[17] Yusuf Muhammed Ali el-Batş, *el-Ahtâu'l-lügaviyye fi's-Sihâfeti'l-Filistîniyye* (Gazze: el-Câmiatü'l-İslâmiyye, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 14-15.

b. EĞİTİMCİLER, Gazeteciler, Yazarlar, Hatipler ve Entelektüel Kişiler Gibi Görevleri İcabı Dili Araç Olarak Kullanan Sosyal veya Profesyonel Gruplarla İlişkili Hatalar: Bunlar herhangi bir grubun dilin kökenini, yapısal, sentetik ve anlatım yöntemlerini bilmemesinden kaynaklanan ve zamanla diğer gruplar tarafından da yaygın olarak kullanılmaya başlanan ve doğru olduğu zannedilen hatalardır.^[18]

1.1. Dil Kullanımında Hatalara Zemin Hazırlayan Faktörler

a. Siyasi Faktörler: İktidarın Emevîlere devredilmesi ve hilafetin ele geçirilmesinden sonra Emevî yönetimi, toplumu oluşturan gruplar arasında adalet ve eşitlik ilkelerine dayanan İslâmî bir yönetim tesis edememiş; bundan dolayı Arap fanatizmi olgusu belirmeye başlamıştır. Bir şeyin iyilik ve kötülük olarak tanımlanması işi yapan kişi ve kabileye göre farklılık göstermiş, bir iş Arap kabilelerinden herhangi birine mensup biri tarafından yapılmışsa doğru kabul edilirken başkaları tarafından yapılmışsa doğru kabul edilmemiştir. Bu durum Arap olmayanları Arapçayı ve Arapça olan her şeyi öğrenmeye sevk etmiştir.^[19] Diğer taraftan Emevîler ve onu takip eden Abbâsîler döneminde Arap olmayan birçok kişi devlet kademesinde yönetici kadrolara atanmış, buna paralel olarak dil hatalarında artış ve yaygınlaşma görülmüştür. Öyle ki artan bu dil hataları aslen Arap olan idarecileri dahi etkilemiştir.

b. Sosyal Faktörler: Dilin hatalı kullanıma olgusu Câhiliye döneminde ve İslâmiyet'in ilk dönemlerinde nadiren görülmekle birlikte teknik anlamda lahn, Arapların fethedilen bölge ve şehirlerde yabancı unsurlarla bir arada yaşamaya başlamaları sürecinde ortaya çıkmıştır. İslâmiyet'in ilk dönemlerinde meydana gelen bu hatalar yukarıda belirtildiği gibi Hz. Peygamber'in (sav) uygulamasında görüldüğü üzere sözlü olarak düzeltilmiştir. Hicrî birinci asrın ilk yarısında Mısır, İran, Bizans İmparatorluğunun büyük bir kısmının İslâm topraklarına katılmasıyla yabancılarla Araplar bir arada yaşamaya başlamışlardır. Yabancı unsurlara mensup kişiler kendilerini yöneten Araplarla dinî münasebetlerin yanında sosyal ilişkilerini yürütebilmek için de Arapçayı öğrenmek zorunda kalmışlar, Arapça dilbilgisi kurallarını öğrenmeden Arapçayı kullandıkları için de birçok hata yapmışlardır. Dilbilimciler bu hataları önlemek için yabancılara Arapçayı daha kolay öğretebilmek adına ilk adım olarak Arap dilinin müfredatını bedevî Araplardan toplamak suretiyle lügat çalışmaları yapmış, ikinci adım olarak da Arap dilinin kaide ve kurallarını koymaya başlamışlardır. Halk dilinde hatalı kullanılan kelime, terim, terkip ve deyimlerin derlenip doğrularının verildiği önemli eserler yazmışlardır. Bu

[18] el-Batş, *el-Ahtâu'l-lügaviyye*, 14-15.

[19] Ahmet Cemil Şâmî, *en-Nahvu'l-arabî Gadâyâhu ve Merâhilü Tatavvurâtihî*, (Beyrut: Mektebetü'l-Hadâra, 1997), 33-34.

alanda yazılan kitapların asıl amacı Arap dilini hatalı kullanımlardan arındırmak ve fasih kullanımları yerleştirmek olmuştur.^[20]

c. Eğitimle İlgili Faktörler: Dil, halkların geçmişine, kültürüne ve dinine bağlılığın görünen ve hissedilen bir yüzüdür. Halkları dillerinden koparmadan dinlerinden ve kültürlerinden koparmak kolay değildir. Batı'nın 18. yüzyılda hız kazanan sömürge politikalarından biri de Arap dili üzerine olmuştur. Araplardaki geri kalmışlığın ve cehaletin nedeninin dilleri olduğunu söyleyen Batı, kurtuluşun Arap dilinin değişmesiyle mümkün olacağını söylemiştir. Batı'nın istila ettiği yerlerde sürdürdüğü politikalar halkı yabancı dillere ve Ammiceye sevk etmiştir. Özellikle bu konunun oryantalistleri ilgilendirmesinin arkasındaki hedef Batı'nın siyasi emelleri olduğu malumdur.^[21]

İngilizler Mısır'ı işgal ettiklerinde ilk, orta ve yükseköğretim kurumlarında İngilizcenin eğitim dili olmasını kararlaştırmışlardır. Buradaki ölmüş ve kaybolmuş lehçeleri ihya etmeye çalışmışlardır. Çünkü fasih Arapça, Arap ülkelerini ve diğer Müslümanları birleştiren ve kaynaştıran en önemli unsurdur. Batılıların sadece Mısır'da değil Irak, Suriye, Lübnan, Tunus ve Fas gibi bölgelerde de Ammiceyi yazı dili haline getirme çalışmaları siyasi emellerinin bir ürünüdür.^[22]

Fasih Arapçanın daha geniş bir alana hitap edebilmesi için gerek tercümelerle gerekse medya aracılığıyla Arap diline girmiş olan yabancı kelime ve terimlerin etkinlik alanının kısıtlanması gerekmektedir. Bu da yapılan dil hatalarının önlenmesinde eğitimin önemini ön plana çıkarmaktadır. Fasih Arapçanın gündelik hayata hâkim olabilmesi için okul öncesi eğitimden başlayarak fasih Arapçanın önemi vurgulanmalıdır. Daha sonraki eğitim aşamalarında orta öğretim, lise ve üniversitelerde fasih Arapçanın meleke haline gelebilmesi için çaba harcanmalıdır.^[23] Diğer taraftan fasih Arapçanın halk Arapçasına galip gelebilmesi için halk arasında unutulmuş ya da unutulmaya yüz tutmuş fasih Arapça kelimelerin gazete, dergi, kitap, radyo ve televizyonlarda kullanımına özen gösterilmelidir.^[24]

d. Dil Kullanımında Hatalara Zemin Hazırlayan Diğer Faktörler: Halk arasında yapılan dil hatalarının birçok nedeni vardır, bunların başında medyanın faktörü gelmektedir. Mesela televizyon kanallarında yapılan yayınlardaki

[20] Şehabettin Ergüven, "Arap Dilinde Lahn'ın Ortaya Çıkışı ve İlk Görüntüleri", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6/11 (2007/1), 156-157.

[21] Ayrıca Batının Doğu hedefleri için bkz. Yücel Bulut, "Oryantalizm", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/428-437.

[22] Erol Ayyıldız, "Mısır'da İngiliz İşgalinin Arap Dili Üzerindeki Tesirleri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1986), 70-74. Mustafa İbiş, *Arap Dilinde Âmmice ve Fushâ Tartışmaları*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 121-122.

[23] Eyüp Sevinç, *Muhammed Kürd Ali ve Arap Diline Katkıları*, (Ankara: İksad Yayınevi, 2021), 131-132.

[24] Sevinç, *Muhammed Kürd Ali ve Arap Diline Katkıları*, 130.

eğitim ve kültür programlarının büyük çoğunluğunda, bazı haber bültenlerinde, dizi ve filmlerde halk dilinin egemen olduğu ve fasih Arapçanın kullanılmadığı görülmektedir.

Medya ve halk arasında dil hatalarının yayılmasının ve fasih Arapçanın medyadaki etkisinin azalmasının nedenlerinden bazıları şunlardır:

1. Fasih Arapça yerine halk dilinin kullanılması.
2. Yabancı sözcük, terim ve isimlerin tercümeleri yerine olduğu gibi kullanılması. Mesela medya, “kadro” anlamındaki **ملاك** kelimesi yerine Fransızca **كواير / كواير** kelimesini kullanmaktadır. Oysa yıllardır devlet kurum ve kuruluşlarında **ملاك** kelimesi “kadro” manasında kullanılmaktadır.^[25]

Ayrıca sosyal medya kullanıcılarının da bu tür kullanımları yaygın olarak tercih ettiği görülmektedir. Şu kelimeler sosyal medyada sıkça karşılaşılan yabancı kelime ve ifade kullanımlarına örnek olarak gösterilebilir:

Protokol	: بروتوكولاتُ yerine تالشترفاتُ
Radio	: راديو [26] yerine ذاداعةُ
Social Medya	: السوشيال ميديا yerine وسائل التواصل الاجتماعي
Post	: بوست, بوستاتُ yerine المادة المنشورة على الشبكة
Share	: شير yerine مشاركةُ
Like	: لايك, لايكاتُ yerine إعجابُ
Dot	: دوتُ yerine نقطَةُ
Message	: ماسيج, ماسيجاتُ yerine رسالةُ
Password	: الباسورد yerine كلمة السرّ
Link	: لينك, لينكات [27] yerine رابطُ

[25] Salâhuddîn Za'belâvî, *Mu'cemu ahtâi'l-küttâb* (Dimeşk: Dâru's-Sekâfe ve't-Türâs, 2006), 515; Muhammed Servet Abdusseminî, *el-Lehecâtü'l-'Arabiyye el-fusha ve'l-ammiyye* (Kahire: y.y., 2006), 2/402.

[26] Abdusseminî, *el-Lehecâtü'l-'Arabiyye*, 2/ 403.

[27] Uzun, “Arap Medyasında Yaygın Dil Hataları”, 365.

Bunlara نَفْطُ yerine kullanılan بَنْزُولُ, قَاعَةٌ yerine kullanılan صَالَةٌ, فُنْدُقٌ yerine kullanılan أُوتَيْلُ kelimeleri de ilave edebilir.

3. Yazılı ve görsel basın, radyo ve televizyonlarda fasih Arapçayla birlikte halk dilinin de kullanılması. Bu uygulama ne Ammice ne de tam fasih olan üçüncü bir dilin ortaya çıkmasına ve fasih Arapçanın bozulmasına neden olmuştur.^[28]
4. Sinema, tiyatro ve televizyonlarda mahallî lehçelerin kullanılması.
5. Arap uydu kanallarında argonun yayılması.
6. Medyada kullanılan lehçelerin genelleştirilmesi. Medya tarafından kullanılan lehçelerin genelleştirilmesinin tezahürlerini kültür ve diyalog programları, televizyon dizileri ve drama, çocuk programları ve animasyonlar ve ticari reklamlar şeklinde sıralamak mümkündür.^[29]
7. Yabancı dillerden Arapçaya yapılan tercüme ve nakillerde dil kurallarına özen gösterilmemesi. Bu durum hem okuyucuları hem de konuşmacıları etkilemiştir.^[30]
8. Temel eğitim aşamasında okullarda öğrencilerin temel kaideler yerine şaz kaideler öğrenmesi ve bu kaidelerin temel kaidelerin yerini alması.
9. Eğitim süreçlerinde Arap dilinin geri planda bırakılıp yabancı dile öncelik verilmesi. Zira eğitim süreçlerinde fasih Arapçanın geri planda bırakılıp yabancı dillere ağırlık verilmesi Arap dili bakımından birtakım hataların kolayca yapılmasına zemin hazırlamıştır. Nitekim bu konuda Suriye Arap Dil Konseyi Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Mahmûd Ahmed es-Seyyid bir makalesinde, eğitim sürecinde fasih Arapçanın arka planda kaldığını tespit ederek bunun nedenlerini şöylece sıralamıştır:
 - İngilizce ve Fransızca gibi Batı dillerinin Arapçaya üstünlük sağlaması. Mesela Arap Mağrib üniversiteleri ve enstitülerinde Fransızca, Arap Körfez ülkelerindeki üniversite ve enstitülerde de İngilizce Arapçanın üstündedir. Buralarda sadece özel üniversitelerde değil özel okullarda da insan ilimleri de dâhil derslerin çoğunluğu İngilizce okutulmaktadır.
 - Arap Mağrib ülkesi ile Körfez ülkelerindeki yükseköğretim kurumlarının başında yabancıların ve yabancı dilin etkisinden kurtulamayan idareci ve yöneticilerin görev yapması.

[28] el-Batş, *el-Ahtâu 'l-lügaviyye fi ş-sahâfeti 'l-Filistîniyye*, 12-13.

[29] Kerîme Gadirî, "Heymenetü'l-âmmiyye alâ vesâilî'l-i'lâm ve inikâsâtihâ ale'l-lügati'l-'Arabiyye", *Mecelletü 'l-Lügati 'l-'Arabiyye* 21/45 (2019), 325-336.

[30] el-Batş, *el-Ahtâu 'l-lügaviyye fi ş-sihâfeti 'l-Filistîniyye*, 14.

- Katar’da genel eğitimin tüm aşamalarında derslerin İngilizce okutulması. Bunun için de İngiltere ve Amerika’dan özel eğitimciler getirilmekte, şeriat fakültelerinde bile dersler İngilizce verilmektedir.

- Birleşik Arap Emirlikleri’ndeki okullarda 1. sınıftan 12. sınıfa kadar derslerin İngilizce okutulması.

- Suudi Arabistan’da Eğitim Bakanlığı tarafından özel okullarda eğitimin İngilizce yapılmasına izin verilmesi.

- Eğitimde yerel dillere de ağırlık verilmesi.^[31]

10. Yabancı dillerin ve yabancı okulların yaygınlaşması: Bu durum yabancı kelimelerin sadece cadde ve sokaklarda kullanılmasına değil evlerin içine kadar girmesine sebep olmuştur. Örneğin antre (الأنترية), salon (الصالون), banyo-küvet (البانيو), şifonyer (الشفونير), abajur (الأباجور), konsol (الكونسول), komidin (كوميدينو), dolap (الدولاب), büfe (بوفية) gibi kelimeler yabancı kelime istilasını göstermektedir.^[32]

11. Kültür sömürüsü: Günümüzde toplumlara egemen olmak, silah ve güç kullanarak değil daha etkili bir araç olan akıllara hükmetmek ve ana dili istila etmekle gerçekleşmektedir. Örneğin Fas, askeri yönden Fransız sömürgeciliğinden kurtulmuş olmasına rağmen dilsel ve kültürel açıdan Frankofon^[33] saldırısıyla karşı karşıyadır.^[34]

1.2. Dil Hatası Yapılan Ortamlar

Hiçbir insan dil hatası yapmadığını iddia edemez. Çünkü insanoğlu hata yapmaya elverişlidir ve dilde de hata yapması mümkündür. Bu bağlamda gerek siyasilere gerek din adamları ve gazetecilerden şöhret sahibi birçok şahsiyetin bu tür hataları yaptığı görülmektedir. Bu anlamda dil kullanımına dair hatalar hemen her platformda karşımıza çıkmaktadır. Şimdi bunlara dair örneklerle yer verilecektir.

[31] Mahmud Ahmed es-Seyyid, “el-Lügatü’l-‘Arabiyye fi’s-SeKafeti ve’l-‘lâm”, *Mecmau’l-Lügati’l-‘Arabiyye*, 42 (Suriye: y.y., Haziran 2012), 14.

[32] Geniş bilgi için bkz. Fatih Çakır, *el-Cezire Televizyonu Programları Kapsamında Arap Medyasında Arap Dili Üzerine Yapılan Tartışmalar (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, 2019)*, 167-169.

[33] Fransızca konuşan, Fransız diline ve kültürüne sempati duyan kişi.

[34] Çakır, *Arap Medyasında Arap Dili Üzerine Yapılan Tartışmalar*, 177.

1.2.1. Din Adamları, Devlet Adamları ve Siyasetçilerin Dil Hataları

Bu alanda zaman zaman konuşmalarda hatalar yapanlarla karşılaşmak mümkündür. Me-selâ Mısır müftüsü ve Ezher şeyhi Câdelhak Ali Câdelhak^[35] (ö. 1996) 25/11/1990 tarihinde pazar sabahı yapmış olduğu bir dini sohbette مَجَالِسُ الْغَيْبَةِ وَالنَّمِيمَةِ demesi gerekirken مَجَالِسُ الْغَيْبَةِ وَالنَّمِيمَةِ demiş ve hata yapmıştır. Yine 9/12/1990 tarihinde yapmış olduğu bir başka konuşmada da مِنْ صِفَاتٍ وَمَهَامٍ ibaresinde görüldüğü gibi مَهَام kelimesini tenvinli okuyarak hata yapmıştır. Oysa مَهَام kelimesi gayri munsarif bir kelimedir, dolayısıyla kesre ve tenvin almaz.^[36]

Bir siyasetçi olan Mısır Halk Meclisi Başkanı Ahmet Fethi Sürur'un^[37] 13/12/1990 tarihinde başkan seçildikten sonra meclisteki açılış konuşmasında yaptığı bazı hatalar da örnek olarak gösterilebilir. Şöyle ki Ahmet Fethi mansub bir kelimeyi merfu bir kelimeye atfetmesine rağmen faili mansub yapmış, ayrıca تَجَرِبَةٌ kelimesinin kesra olan ر harfini damme ve vasıl hemzesini kat'ı hemzesi okuyarak hata yapmıştır.

Yine Fethi Sürur 24/1/1991 tarihinde Halk Meclisi ve Şura Konseyi önünde Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek'i selamlama konuşmasında da atıf, nida, muzafun ileyh, hemzetü'l-vasl, sülasi fiilin aynu'l-fiilini ve bazı kelimeleri yanlış harekeleyerek birçok hata yapmıştır.^[38]

1.2.2. Gazeteciler, Yazarlar ve Spikerlerin Dil Hataları

Mısırlı bir gazeteci, şair ve edebiyat eleştirmeni Abbas Mahmûd el-Akkâd (ö. 1964)^[39] yapmış olduğu bir radyo konuşmasında عَشْرُ الْقُرُونِ التَّاسِعِ diyerek hata yapmıştır.^[40] Oysa mürekkep sayılardan on ikinin ikisi hariç 11 ile 19 arasındaki sayıların her iki kısmı da fetha üzere mebnidir.^[41]

[35] 5 Nisan 1917'de Dekahliye vilâyetine bağlı Talhâ şehrinin Batra köyünde doğmuş ve 15 Mart 1996 tarihinde vefat etmiştir. Hayatı hakkında geniş bilgi için bkz., Mehmet Boynukalın, "Câdelhak Ali Câdelhak", DİA, EK-1. Cild, 238-240.

[36] Ömer, Ahtâu'l-Lügati'l-Arabiyyeti'l-Muâsıra, 20.

[37] Tam adı Ahmet Fethi Kâmil Sürur'dur. Mısırlı bir diplomat ve siyaset adamıdır. 1930 yılında Mısır'ın Gına bölgesinde doğmuştur. 1953 yılında Kahire Üniversitesinden mezun olduktan sonra Birleşik Devletlerde yüksek lisansını, 1959 yılında da Kahire Üniversitesinde doktorasını tamamlamıştır; Eğitim Bakanlığı ve birçok görev yapmıştır. <https://ar.wikipedia.org>

[38] Ahmet Muhtar Ömer, Ahtâu'l-lügati'l-'Arabiyyeti'l-muâsıra inde'l-küttâbi ve'l-izâiyyîn (Kahire: Âlemü'l-Kütüb, 1991), 21.

[39] Halit Zavalı, "Akkâd, Abbas Mahmûd", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/267-269.

[40] Ömer, Ahtâu'l-lügati'l-'Arabiyyeti'l-muâsıra inde'l-küttâb ve'l-izâiyyîn, 20.

[41] Ahmed el-Haşimî, el-Kavâidu'l-esâsiyye li'l-lügati'l-'Arabiyye (İstanbul: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, ts.), 244-245.

إِنَّهُ لَنَا نِعْمُ الْجَدُّ yerine إِنَّهُ لَنَا نِعْمُ الْأَبُّ وَالْجَدُّ şeklinde yanlış telaffuz etmiş^[42], Mahmut Sultan yerine مَلَائِيْنُ مِنَ النَّاحِيَيْنِ^[44], Dürriyye Şerefüddîn^[46] de أَكْثَرُ عَلَى إِفْرَارِهِ أَكْثَرُ مِنْ قَرْيَةٍ kelimesini أَكْثَرُ kelimesini أَكْثَرُ şeklinde mansup okuyarak hata yapmıştır.^[47] Zeynep Süveydan^[48] ise بِتَخْدِيدِ يَوْمِ الثَّلَاثِ isle بِتَخْدِيدِ يَوْمِ الثَّلَاثِ diyerek hata yapmıştır. Zira muzafun ileyh olan يَوْمِ kelimesini يَوْمِ şeklinde, fetha üzere mebni olan الثَّلَاثِ kelimesini de mecrur okumuştur. Yukarıda da ifade edildiği gibi mürekkep sayıların her iki kısmı da fetha üzere mebnidir.^[49]

1.2.3. Arap Gazetelerinde Yapılan Dil Hataları

Genel olarak Arap gazetelerinde birçok dil hatası yapıldığı görülmektedir. Bu konuda bazı çalışmalar da yapılmıştır. Meselâ Mustafa Adnan el-Aysâvî Umman Sultan Kâbus Üniversitesi Edebiyat ve Sosyal Bilimler Fakültesinde “el-Ahtâu’l-Lügaviyyetü’s-Şâia fi’s-Sihâfe’l-Arabiyye” konulu bir makale yazmış; Umman, Irak, Ürdün ve Cezair başta olmak üzere Arap ülkelerinde yayımlanan gazetelerde yapılan dil hatalarını incelemiştir. Onun tespit ettiği bazı hatalar şunlardır: Cezair’de yayımlanan “eş-Şurûk” gazetesinin 3. sayısında şöyle denmiştir:

...لَمْ يَفُوتِ أَلْبَنَّاكَ الْعَالَمِيَّ لُجُوءَ الْجَزَائِرِ إِلَى التَّمَوِيلِ غَيْرِ التَّقْلِيدِيَّ...
“Dünya Bankası Cezair’in geleneksel olmayan finansmana başvurmasını kaçırmadı”. Burada لَمْ edatından sonra

[42] Mısırlı bir spiker olan Samiye Sâdık 1929 tarihinde Kahire’de doğmuş, 1950 yılında Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngilizce bölümünden mezun olduktan sonra 1952 yılında Radyo Enstitüsü’nü bitirmiştir; 1980 yılında Şikago’daki Sosyal Araştırmalar Merkezinden yüksek diploma almış ve 2017 tarihinde vefat etmiştir. Bkz. <https://ar.wikipedia.org>

[43] Ömer, Ahtâu’l-Lügati’l-Arabiyyeti’l-muâsıra, 21.

[44] Mısırlı bir gazetecidir. 1914 yılında Mısır’da doğan Mahmut Sultan Mısır televizyon neslinin orta kuşak temsilcilerinden biridir. Güzel bir ses tonuna sahiptir. “Sabâhu’l-Hayr ya Mısır” adlı programının ilk sunucularındandır. 2014 tarihinde vefat etmiştir. Bkz. <https://ar.wikipedia.org>

[45] Ömer, Ahtâu’l-Lügati’l-Arabiyyeti’l-muâsıra, 22.

[46] Mısırlı bir gazeteci, film eleştirmeni ve yazardır. 1948 yılında Mısır’ın kuzeyinde yer alan Midyat şehrinde doğmuştur. Sanat Akademisini bitirdikten sonra sırasıyla: Sanat eserleri sansür başkanı, Enformasyon Bakanlığı birinci müsteşarlığı, Mısır televizyonunda uydu kanalı sektör başkanlığı, Mısır Yüksek İdare Mahkemesi birinci bölüm başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. Bkz. <https://ar.wikipedia.org>

[47] Ömer, Ahtâu’l-Lügati’l-Arabiyyeti’l-muâsıra, 22.

[48] Mısırlı bir gazeteci ve haber spikeridir. Bir televizyon kanalının yöneticiliğini yapan Zeynep Süveydân 2003 yılında Mısır devlet televizyonunda başkanlık görevine getirilmiştir. Ciddi bir spiker olduğu için haber sunarken televizyon ekranlarında hiç tebessüm etmediği söylenmiştir. Bkz. <https://marefa.org>

[49] Ömer, Ahtâu’l-Lügati’l-Arabiyyeti’l-Muâsıra, 21-22. Ayrıca gazeteciler ve makale yazarlarının yapmış oldukları dil hataları hakkında geniş bilgi için bkz. Ömer, Ahtâu’l-Lügati’l-Arabiyyeti’l-muâsıra, 26-27.

gelen *يُفْتَح* fiili yanlış kullanılmıştır. Doğrusu *يُفْتَحُ* şeklindedir.^[50] Çünkü *لَمْ* muzari fiil cezmi eder ve manasını mazi fiilin olumsuz haline dönüştürür.

Yine aynı ülkede yayımlanan “eş-Şa'b” gazetesinin 14/10/2017 tarihli 3. sayısında da şöyle denmiştir:^[51]

نَعَهْدَ الرَّئِيسِ دُونَالْدِ تَرَامْبِ بِإِنْعَاشِ كُلِّ الصَّنَاعَتَيْنِ “Başkan Donald Trump her iki sektörü de canlandırma sözü verdi.” Burada *كُلُّ* yanlış kullanılmıştır. Doğrusu *كُلَّتَا* şeklindedir. Çünkü *كُلَّا* ve *كُلَّتَا* ancak zamire muzâf oldukları zaman tesniye isimler gibi i'râb edilirler.

Arap gazetelerinde yapılan dil hatalarının bir diğer örneği de şudur:

الْقَمَّةُ الْعَرَبِيَّةُ تُؤَكِّدُ عَلَى حَقِّ السُّعُودِيَّةِ فِي الدِّفَاعِ عَنْ أَرْضِهَا “Arap zirvesi, Suudi Arabistan'ın topraklarını savunma hakkı olduğunu vurguladı.”^[52] Bu kullanım yanlıştır. Doğrusu *الْقَمَّةُ الْعَرَبِيَّةُ تُؤَكِّدُ عَلَى حَقِّ السُّعُودِيَّةِ فِي الدِّفَاعِ عَنْ أَرْضِهَا* şeklindedir.^[53]

Diğer Arap gazetelerinde yapılan dil hatalarıyla ilgili örnekler makalenin amacını aşacağı için burada özellikle Filistin gazetelerinde yapılan dil hatalarına yer verilmiştir. Bu konuda Yusuf Muhammed Ali el-Batş'ın, 2008 yılında yapmış olduğu ve Filistin gazetelerinde yapılan dil hatalarına yer verdiği ve bunların daha çok fiillerin harfi cerlerle kullanımında yapıldığına dikkat çektiği “el-Ahtâu'l-Lügaviyyetü fi's-Sihâfeti'l-Filistîniyyeti fi İnfidâdati'l-Aksâ” adlı yüksek lisans tezinden istifade edilmiştir. Onun tespit ettiği hatalardan bazıları şunlardır:

“Gönderdi” anlamındaki *بَعَثَ* fiili mefulünü ya doğrudan harfi cersiz ya da *بِ* ve *إِلَى* harf-i cerleriyle alır. Ancak birçok insan ve gazeteci tarafından bu fiil *لِ* harf-i cerri ile yanlış kullanılmaktadır. Filistin'de yayımlanan “el-Eyyâm”^[54] gazetesinin 18/5/2001 Cuma günü 1943. sayısında şöyle denmiştir:

بَعَثَ رَئِيسُ مَجْلِسِ الثُّوَابِ اللَّبْنَانِيِّ نَبِيَّهَ بَرِي رِسَالَةً شَكَرَ تَهَكُّمِيَّةَ لِمَجْلِسِ الثُّوَابِ الْأَمْرِيكِيِّ.

Yine “el-Hayâtu'l-Cedidetü”^[55] adlı gazetenin 12/5/2004 Çarşamba günü 3074. sayısında da şöyle denmiştir:

بَعَثَتْ رِسَالَةً إِلَى الرَّئِيسِ الْأَمْرِيكِيِّ تَطْلُبُ مِنْهُ التَّوَسُّطَ فِي حَلِّ الْأَرْمَةِ.

[50] Mustafa Adnân el-Asâvî, “el-Ahtâu'l-lügaviyyetü's-şâia fi's-sahâfeti'l-Arabiyye”, *Mecelletü Midâ-di'l-Âdâb*, (Umman: y.y., 2018-2019), 117.

[51] el-Asâvî, “el-Ahtâu'l-lügaviyyetü's-şâia fi's-sihâfeti'l-Arabiyye”, 37.

[52] <http://www.skynewsarabia.com/middle-east/1256042>. (Erişim 2 Mayıs 2024).

[53] Uzun, “Arap Medyasında Yaygın Dil Hataları”, 368.

[54] el-Batş, *el-Ahtâu'l-lügaviyyetü fi's-sihâfeti'l-Filistîniyye*, 35.

[55] el-Batş, *el-Ahtâu'l-lügaviyyetü fi's-sihâfeti'l-Filistîniyye*, 35-36.

Bu yanlış kullanımların doğrusu şu şekildedir:

“Lübnan Meclis Başkanı Nebih Berri, ABD Temsilciler Meclisine alaycı bir teşekkür mektubu gönderdi.” “Amerikan başkanı krizin çözümünde arabuluculuk yapmasını isteyen bir mesaj gönderdi.”^[56]

Filistin gazetelerinde yanlış kullanılan fiillerden biri de “acele etmek, koşmak, hızlı davranmak, birbiriyle yarışmak, düşünmeden hareket etmek” anlamlarına gelen سَارَ fiilinin ل harf-i ceri ile geçişli yapılarak kullanılmasıdır. Örneğin Filistin’de yayımlanan “el-Hayâtü’l-Cedîdetü” gazetesinin 9/5/2001 Çarşamba günü 2054. sayısında şöyle denmiştir:

إِنَّ عَدَدًا مِنَ الْمَوَاطِينِ سَارَ غَا الْمَسَاعِدَةِ فِي نَقْلِ الْمُصَابِينِ.

Yine aynı gazetenin 11/8/2003 Pazartesi günü 2806. sayısında da şöyle denmiştir:

الْحُكُومَةُ سَارَ عَتْ لِتَحْدِيدِ عَدَدِ مُتَدَنِّ مِنَ الْمُرَشَّحِينَ لِاخْتِلَاءِ سَبِيلِهِمْ.

Bu kullanımlar yanlıştır. Doğrusu سَارَ غَا إِلَى مُسَاعَدَتِهِ فِي نَقْلِ الْمُصَابِينِ “Ya-rahıları nakletmek için çok sayıda vatandaş yardıma koştı.” سَارَ عَتْ “Hükümet düşük sayıda aday belirlemek için acele etti.” şeklindedir. Çünkü سَارَ fiili ve إِلَى harf-i cerleri ile geçişli yapırlar.^[57] Bu kullanım Kur’ân’da şöyle geçmektedir:

وَسَارَ غَا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ...

“Rabbinizin bağışına ve genişliği göklerle yer arası kadar olan cennete koşun...”^[58]

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ...

“Ey Peygamber! Küfürde yarışanlar seni üzmesin...”^[59]

Filistinli gazeteciler tarafından yanlış kullanılan fiillerden bir diğeri de “yolculuğa çıkmak, seyahat etmek, bir yere gitmek” anlamlarına gelen سَافَرَ fiilidir. Bu fiil lazım bir fiildir ve إِلَى harf-i cerri ile kullanılır. Ancak Filistinli gazetecilerin bu fiili ل harf-i ceri ile yanlış kullandıkları görülmektedir. Örneğin “el-Kudüs” gazetesinin 3/4/2003 Perşembe günü sayısının 6. sayfasında şöyle denmiştir:

[56] el-Batş, el-Ahtâu’l-lügaviyyetü fi’s-sihâfeti’l-Filistîniyye, 36.

[57] el-Mâide 5/41.

[58] Âl-i İmrân 3/133.

[59] el-Mâide 5/41.

مَنْعَتِ السُّلْطَانُ الْأُرْدُنِيَّةُ أُمِّسِ الْمُوَاطِنَةَ (طِفَاحَةُ طَوَالِبَةِ) وَالِدَةُ الشَّهِيدِ (محمود طَوَالِبَةِ) مِنْ السَّفَرِ لِلأُرْدُنِ Bu hatalı kullanımın doğrusu şu şekildedir: مَنْعَتِ السُّلْطَانُ الْأُرْدُنِيَّةُ أُمِّسِ الْمُوَاطِنَةَ (طِفَاحَةُ طَوَالِبَةِ) وَالِدَةُ الشَّهِيدِ (محمود طَوَالِبَةِ) مِنْ السَّفَرِ إِلَى الْأُرْدُنِ. “Dün Ürdün makamları, Ürdün vatandaşı olan şehid Mahmud Tavâlîbe’nin annesi Taffâha Tavâlîbe’nin Ürdün’e seyahat etmesini yasakladı.”^[60]

“Dün Ürdün makamları, Ürdün vatandaşı olan şehid Mahmud Tavâlîbe’nin annesi Taffâha Tavâlîbe’nin Ürdün’e seyahat etmesini yasakladı.”

Ahmet Muhtar Ömer medya, radyo-televizyon, yazılı ve görsel basın tarafından yapılan dil hatalarının önlenmesi için alınması gereken tedbirler bağlamında şu tavsiyelerde bulunmuştur:

1. Haber metinleri spikerlere haber saatinden belirli bir süre önce verilmeli, haber metinleri spikerler tarafından iyice okunmalı, harekelenmeli ve cümlelerin anlamlarının anlaşılmasına imkân sağlanmalı.
2. Haber metinlerinde geçen sayılar rakamlarla değil harflerle yazılmalı ve okunmalı.
3. Haber programlarına, konusunda uzman ve Arap diline hâkim olanların dışında hiç kimse karıştırılmamalı.^[61]

1.2.4. Medyada Dil Hataları Yapılmasının Nedenleri

Medyanın dilin fasih kullanılmasında ne derece önem arz ettiğine ancak buna mukabil medya dilinde birtakım bozulmaların da olduğuna yukarıda değinilmiştir. Bu bozulmanın nedenleri özetle şöyledir:

- Dil kurallarına önem vermemek,
- Dil kurallarına uymamak,
- Arapça ile İngilizceyi birbirine karıştırmak,
- Yerel dil kullanmak,
- Çok sık kısaltma yapmak,
- Yazma yerine etkileyici görseller kullanmak.^[62]

[60] el-Batş, el-Ahtâu’l-lügaviyyetü fi’s-sihâfeti’l-Filistîniyye, 48-49.

[61] Ömer, Ahtâu’l-lügati’l-Arabîyyeti’l-muâsıra, 27-29.

[62] Komisyon, “Mu’tameru’l-İlâmi’l-Cedîd ve’l-Lügati’l-Arabîyye”, 1/24-25.

2. DİLDE YAYGIN OLARAK YAPILAN KURAL İHLALLERİ

Bir önceki bölümde dil kullanımında yapılan hataların teorik nedenleri ve bu hataların hangi ortamlarda yapıldığına dair tespit ve örneklere yer verilmiştir. Bu başlık altında ise yapılan hataların hangi cihetten gerçekleştiği ve ihlal edilen kuralların neler olduğuna dikkat çekilerek bunlarla ilgili örneklere yer verilecektir.

2.1. İ'râb Kurallarında Yapılan Hatalar

Mısır halk dilinde fasih Arapçanın özelliklerinden olan mureb isim ve fiillerin son harflerinin harekesinin ihmal edildiği görülmektedir. Zira konuşmacılar Ammicede kelimelerin sonlarını sakın okumaktadır. Bu durum kadim dönemde hiçbir kabilede görülmemiştir. Sadece şiirdeki zarurettten dolayı bazı şairler tarafından nadiren uygulanmıştır. Sîbeveyhi (ö. 180/796) *el-Kitâb* adlı eserinde İmruülkays'ın (ö. 540) şu beyitini buna örnek olarak göstermiştir:

فَالْيَوْمَ أَشْرَبْتُ غَيْرَ مُسْتَحَقِّبٍ إِنَّمَا مِنَ اللَّهِ وَلَا وَاغِلٍ

“Bugün içmekteyim Allah'ın haram kıldığı bir günaha bulaşmadan. Ayyaşların meclisine de girmeden.”^[63]

İmruülkays أَشْرَبْتُ “içiyorum, içerim, içeceğim” gibi anlamlara gelen muzari fiili أَشْرَبْتُ şeklinde meczum okumuştur. Bu onun şiirlerinde görülen ilk ve tek örnektir.^[64] İ'râb'ı ihmal etmek sadece Mısır Ammicisine mahsus değil Arap ülkelerinde kullanılan tüm yerel lehçeler (Ammiceler) için geçerlidir. Dayf'ın tespiti-ne göre i'râb hareketlerine uymamak şeklinde ihlaller Eyyûbîler döneminde hicrî 6./milâdî 12. asırdan itibaren Mısırlılarca yaygın olarak kullanılmaktadır.^[65]

Kelimelerin sonlarının sakın okunması günümüz medyasında da görülmektedir. Bunun örneklerinden bazıları şunlardır:

Mısırlı bir gazeteci ve film eleştirmeni Dürrîye Şerefüddîn سَدَّامُ هَدَفُهَا بِإِسْقَاطِ نِظَامٍ “Amacı Saddam Hüseyin rejimini devirmek ve yeni bir ilişki kurmaktır” cümlesini kelimelerin tamamının sonlarını sakın yaparak هَدَفُهَا بِإِسْقَاطِ سَدَّامُ هَدَفُهَا بِإِسْقَاطِ نِظَامٍ şeklinde okumuştur.^[66]

[63] İmruülkays, *Dîvânü İmruülkays*, tsh. Mustafa Abdü's-Şâfi (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2004), 134.

[64] Ebû Bişr Sîbeveyhi Amr b. Osman b. Kanber, *el-Kitâb*, thk. Abdulselâm Muhammed Har'un (Kahire: Mektebetü'l-Hânci, 1982), 4/ 204; Dayf, *Tahrîfâtü'l-âmmiyye li'l-fusha*, 11.

[65] Dayf, *Tahrîfâtü'l-âmmiyye li'l-fusha*, 13-14.

[66] Ömer, *Ahtâu'l-lügati'l-Arabiyyeti'l-muâsıra*, 50.

اِخْتَلَفُوا فِي تَقْسِيمِ الرِّيحِ ve اِخْتَلَفَا فِي التَّمَنِ kullanımlarıdır. Zira فِي harf-i ceri talil manası içerir, عَلَى harf-i ceri ise talil manası içermez.^[71]

Bu kullanım belki dilde görülen bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak fasih Arapçanın bozulmasına neden olduğu için dilde görülen her gelişme doğru kabul edilemez. Bu kullanım Kur'an'da şöyle geçer:

فَأَحْكُم بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ.

“Ayrılığa düştüğünüz şeyler hakkında aranızda ben hükmedeceğim.”^[72]

وَإِنَّ الَّذِينَ اِخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ.

Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, bu konuda kesin bir şüphe içindedirler.”^[73]

Halk arasında yapılan dil hatalarından biri de “tavsiye etti, öğüt verdi, nasihat etti, emretti” gibi birçok anlam taşıyan وَصَّى fiilinin ب harf-i ceri yerine عَلَى harf-i ceri ile kullanılmasıdır. Örneğin halk arasında عَلَى فُلَانٍ وَصَّيْنَا الْوَزِيرَ هَاتِلİ kullanımı yaygındır. Doğru kullanım لَقَدْ وَصَّيْنَا الْوَزِيرَ بِفُلَانٍ şeklindedir. Çünkü bu fiil bütün türevlerinde ب harf-i ceri ile kullanılır^[74] ve Kur'an'da şöyle geçmektedir:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا.

“Biz insana, ana-babasına iyilik etmesini emrettik.”^[75]

وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَادُمْتُ حَيًّا.

“Bana yaşadığım sürece namazı ve zekâtı emretti.”^[76]

Halk arasında yapılan yaygın hatalardan bir diğeri de birisinden “ateş istemek, ...den almak, istifade etmek, ...den iktibas etmek, alıntı yapmak” anlamlarına gelen اِقْتَبَسَ fiilinin عَنْ فُلَانٍ بَعْضَ آرَائِهِ şeklinde yanlış kullanılmasıdır. اِقْتَبَسَ fiili عَنْ harf-i ceri ile değil مِنْ harf-i ceri ile geçişli yapılıdır. Sebebi ise مِنْ in teb'id ifade etmesi, عَنْ ın ise kesinlikle teb'id ifade etmemesidir.^[77] Dolayısıyla doğru kullanım اِقْتَبَسَ الْكَاتِبُ مِنْ فُلَانٍ بَعْضَ آرَائِهِ “Yazar, falancanın bazı

[71] Ebû Muhammed Abdullâh Cemâlüddîn b. Yûsuf b. Ahmed b. Abdillâh b. Hişâm, *Muğni'l-lebîb an kütübi'l-eârîb*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd (by. ts.), 1/168; el-Abrî, *Ahtâun lüğaviyyetün şâiatün*, 18.

[72] Âl-i İmrân, 3/55.

[73] en-Nisâ 4/157.

[74] Abbas Ebu's-Suud, *Şümûsu'l-irfân bilügati'l-Kur'an* (Kahire: Dâru'l-Maarif, ts.), 10.

[75] el-Ankebût 29/8; Ahkâf 46/15.

[76] Meryem 19/31.

[77] عَنْ ve مِنْ harf-i cerlerinin anlamları için bkz. İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, 1/147-149, 318-322.

görüşlerinden alıntı yaptı” şeklindedir.^[78] Bu kullanım Kur’ân ve hadiste şöyle geçmektedir:

يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ.

“O gün münafık erkekler ve münafık kadınlar müminlere şöyle seslenirler: Bizi de bekleyin de nurunuzdan istifade edelim.”^[79]

Hiz. Peygamber (s) şöyle buyurmuştur: “Kim bir sihir dalı olarak yıldızlardan bilgi aktarırsa, onun artırdığını artırmış olur.”^[80]

Fiillerin kullanımında yapılan hatalardan biri de “gerekli olmak, uygun olmak, gerekmek ” anlamındaki يَنْبَغِي fiilinin “يَنْبَغِي عَلَى كُلِّ مَسْلَمٍ أَنْ يَتَّقِيَ اللَّهَ فِي كُلِّ عَمَلٍ يَعْمَلُهُ” “Her Müslüman’ın yaptığı bütün işlerde Allah’tan sakınması gerekir” ve لَا يَنْبَغِي لَهُ “Onu yapması gerekmez” cümlelerindeki gibi harf-i ceri ile geçişli yapılmasıdır. Bu kullanımlar yanlıştır. Çünkü يَنْبَغِي fiili عَلَى harf-i ceri ile değil لَ harf-i ceri ile geçişli yapılır^[81] ve Kur’ân’da şöyle geçmektedir:

وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا.

“Halbuki Rahmân’a bir çocuk edinmesi yakışmaz.”^[82]

وَمَا عَلَّمَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ.

“Biz o Peygamber’e şiir öğretmedik. Bu ona yakışmaz da. O(na verdiğimiz) ancak bir öğüt ve apaçık bir Kur’ân’dır.”^[83]

Diğer taraftan “يَنْبَغِي أَنْ تُكْثِرَ مِنْ دُعَائِكَ مَوْلَاكَ” “Rabbine dualarını çoğaltmalısın” cümlesinde olduğu gibi eğer يَنْبَغِي fiilinden sonra bir müevvel mastar gelirse harf-i cersiz olarak doğrudan geçişli yapılması caizdir.^[84]

[78] el-İbrî, *Ahtâun lügaviyyetün şâiatün*, 24-25.

[79] el-Hadîd 57/14.

[80] Süleymân b. el-Eş’as el-Ezdî es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvûd*, thk. Şuayb Arnavût, (Dimeşk: Dâru’r-Risâleti’l-Âlemiyye, 1403/2009), “Tib”, 22 (No. 3905); Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Gazvînî, *Sünenü İbn Mâce*, thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî, (b.y: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, ts.), “Edeb”, (No.3726).

[81] el-Abri, *Ahtâun lügaviyyetün şâiatün*, 42; Muhammed el-Adnânî, *Mu’cemu’l-ahtâi’s-şâia* (Beyrut: Mektebetü Lübnan, ts.), 40; Za’belâvî, *Mu’cemu ahtâi’l-küttâb*, 94; Abbas Ebu’-Suud, *Şumûsu’l-irfân bilügati’l-Kur’ân*, 63; Mustafa Cevad, *Gul ve la tegul* (Dimeşk: Dâru’l-Hüdâ li’s-Sekâfeti ve’n-Neşr, 2001), 102-103.

[82] Meryem 19/92.

[83] Yâsîn, 36/69:

[84] el-Abri, *Ahtâun lügaviyyetün şâiatün*, 42.

Medya ve halk tarafından fiillerin kullanımında yapılan hatalardan biri de mebni li'l-meçhul olan ve “koştu, hızlı yürüdü, acele ve telaşla yürüdü, akın etti” anlamlarına gelen هَرَعَ fiilinin هَرَعَ şeklinde mebni li'l-malûm olarak kullanılmasıdır. Bu fiil modern dilcilerin özellikle televizyon, radyo, gazete ve dergilerde kullandıkları gibi malûm olarak kullanılmaz. Ancak modern dilcilerin bu hatayı sıkça yaptıkları görülmektedir.^[85] Örneğin: هَرَعَ الطُّلَّابُ إِلَى الْفَصْلِ. “Öğrenciler sınıfa koştu” şeklindedir. Doğrusu ise هَرَعَتِ سَيَّارَاتُ الشَّرْطَةِ إِلَى مَوْضِعِ الْخَادِثِ. “Polis araçları olay yerine akın etti” şeklinde olmalıdır. Bu doğru kullanım Kur’ân ve şiirde şöyle geçmektedir:

فَهُمْ عَلَى أَثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ.

“Kendileri de onların izinden koşa koşa gitmektedirler.”^[86]

وَجَاءُوا يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ حَتَّى يَكُونُوا خَوْلَ مِنْبَرِهِ عَزِيزًا

“Minberinin etrafında teselli bulsunlar diye ona koşarak geldiler.”^[87]

Fiillerin kullanımıyla ilgili olarak yapılan hatalardan bir diğeri ise حَرَمَ fiilinin harf-i ceri ile geçişli yapılmasıdır. Örneğin bu fiil kullanılırken şöyle denilmektedir: حَرَمَهُ مِنَ الْإِزْثِ وَحَرَمَهُ مِنْ حَقِّهِ. “Onu mirastan ve hakkından mahrum etti.” Bu kullanım yanlıştır. Çünkü حَرَمَ geçişli bir fiildir ve mefulünü harf-i cerle değil doğrudan alır.^[88] Doğru kullanım: حَرَمَهُ الْإِزْثِ. “Onu mirastan mahrum etti” ve حَرَمَهُ حَقِّهِ “Onu hakkından mahrum etti” şeklindedir. Cerîr b. Atiyye (ö. 110/728)^[89] bir beytinde şöyle demiştir:

إِنَّ الَّذِي حَرَمَ الْمَكَارِمَ تَغْلِيًا جَعَلَ النُّبُوَّةَ وَالْخِلَافَةَ فِينَا

“ Tağlib^[90] kabilesine bazı güzellikleri haram kılan (Allah), bize nübüvvet ve hilafet bahşetti.”^[91]

2.3. Zarfların Kullanımında Yapılan Hatalar

Medyada ve halk dilinde zarfların kullanımıyla ilgili yapılan en yaygın hatalardan biri أَبَدًا ve قَطَّ zarflarının birbirlerinin yerine kullanılmasıdır.

[85] Emin Tâhâ Abdülgafûr, *el-Ahtâu'l-lügaviyyetü's-şâia* (Gazze: y.y., 2013), 20; Şâmil eş-Şahin, *Mu'cemmu'l-müntegâ mine'l-hatai ve's-sevâb fi'l-lügati'l-'Arabiyye* (İstanbul: Dâru Gâri Hira, 1418 h), 395.

[86] es-Sâffât 37/70.

[87] Abdülgafûr, *el-Ahtâu'l-lügaviyyetü's-şâia*, 20.

[88] el-Abrî, *Ahtâun lügaviyyetün şâiatün*, 32; Za'belâvî, *Mu'cmu ahtâi'l-küttâb*, 523-524; Ayrıca bk. Es'ad Halil Dâğir, *Tezkiratü'l-kâtib* (Kahire: Müessesetü Hindâvî li't-Ta'lîm ve's-Sekâfe, 2012), 40.

[89] Zülfikar Tüccar, “Cerîr b. Atiyye”, TDV İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: 1993), 7/412-413.

[90] Adnânîler'e mensup bir Arap kabilesi.

[91] Cerîr b. Atiyye, *Dîvânu Cerîr* (Beyrut: Dâru Beyrut, 1986), 476; el-İbrî, *Ahtâun lügaviyyetün şâiatün*, 32-33.

“Hiç, asla, kesinlikle” anlamlarına gelen أَبَدًا ve قَطُّ birer zaman zarfıdır. Halk tarafından bu zarfların hangi zaman dilimi için kullanıldıkları tam olarak bilinmediğinden yaygın olarak yanlış kullanılmaktadır. Bunlardan أَبَدًا gelecek zamanın hem olumlu hem de olumsuz hali için kullanılır, geçmiş zaman için kullanılmaz. لَا أَفْعَلُهُ. “Onu asla yapmayacağım” ve أَغْبُدُ اللَّهَ أَبَدًا “Kesinlikle Allah’a ibadet edeceğim” örneklerinde olduğu gibi. قَطُّ ise mazi fiilden sonra gelir ve geçmiş zamanın olumsuz hali için kullanılır. لَا أَفْعَلُهُ قَطُّ denilmez. قَطُّ مَافَعْلُهُ قَطُّ veya لَمْ أَفْعَلُهُ قَطُّ “Onu kesinlikle yapmadım” denilir. Çünkü قَطُّ mazinin olumsuz hali için kullanılır.^[92]

Halk arasında مَا زُرْتُهُ أَبَدًا ve لَنْ أَزُورَهُ قَطُّ denir. Bu kullanımlar yanlıştır. Doğrusu مَا زُرْتُهُ قَطُّ “Onu hiç ziyaret etmedim” ve لَنْ أَزُورَهُ أَبَدًا “Onu asla ziyaret etmeyeceğim” şeklindedir.^[93] Bu kullanımlar Kur’ân, hadis ve şiirde şöyle geçmektedir:

إِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا. قَالُوا يَا مُوسَى

“Dediler ki: Ey Mûsa! Onlar orada bulundukları sürece biz oraya asla girmeyeceğiz.”^[94]

مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ وَإِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ دَاوُدَ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ

“Hiçbir kimse, asla kendi kazancından daha hayırlı bir rızık yememiştir. Allah’ın Peygamberi Davud da kendi elinin emeğini yerdi.”^[95]

Hassan b. Sabit (ö. 60/680)^[96] şöyle demiştir:

وَأَحْسَنَ مِنْكَ لَمْ تَرَ قَطُّ عَيْنِي وَأَجْمَلَ مِنْكَ لَمْ تَلِدِ النِّسَاءَ

“Gözüm asla senden daha iyisini görmedi, kadınlar da senden daha güzelini doğurmadı.”^[97]

[92] Antuvân ed-Dahdâh, *Mu’cemu lügati’n-nahvi’l-‘Arabî* (Beyrut: Mektebeü Lübnan, 1993), 255; Muhammed Saïd b. Bilâl Cüneydi, *eş-Şâmilu mu’cemun fi ulûmi’l-lügati’l-‘Arabîyyeti ve mustalahâtihâ* (Beyrut: Dâru Beyrut, 1981), 29- 680; el-İbrî, *Ahtâun lügaviyyetün şâiatün*, 17; Dağır, *Tezkiratü’l-kâtib*, 43.

[93] İbn Hişâm, *Muğni’l-lebîb*, 1/175; el-İbrî, *Ahtâun lügaviyyetün şâiatün*, 17; el-Adnânî, *Mu’cemu’l-ahtâi’s-şâia*, 20-21; eş-Şâhîn, *Mu’cemu’l-münteka mine’l-ahtâi ve’s-savâb fi’l-lügati’l-‘Arabîyye*, 14; Geniş bilgi için bk. Abbas Ebu’s-Suûd, *Şümusu’l-irfân bilüğati’l-Kur’ân*, 160-162; Dağır, *Tezkiretü’l-kâtib*, 43; Za’belâvî, *Mu’cemu ahtâi’l-küttâb*, 57.

[94] el-Mâide 5/24.

[95] Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmiu’s-sahîh*, thk. Abdülkâdir Şeybe’l-Hamd (Riyad: Mektebetü’l-Melik Feht el-Vataniyye, 1429/2008), “Büyû” 15 (No. 2019).

[96] Tam adı Hassân b. Sâbit b. el-Münzir b. Haram b. Amr b. Zeyd Menât b. Adiyy b. Amr b. Malik b. en-Neccâr’dır. Hz. Peygamber’in (s) şairi olarak tanınan sahâbî. Bk. *Dîvân’ı Hassân b. sâbit* (Beyrut: Dâru’l-Kütübîl-İlmiyye, 2. Basım, 1994), 8-15.

[97] Hassân b. Sâbit, *Dîvânu Hassân b. sâbit*, 21; el-Abrî, *Ahtâun lügaviyyetün şâiatün*, 17.

Medya ve halk tarafından yapılan hatalardan biri de zaman ve mekân zarfı olan *عِنْدَ* nin *مِنْ* harf-i ceri yerine başka harf-i cerlerle mecrur yapılmasıdır.

عِنْدَ manevi his ve yakınlık içeren bir isimdir. Muzaf olarak kullanılır. Zaman ve mekân zarfıdır, *مِنْ* harf-i ceri ile mecrur olur. Ancak *جَاءَ عِنْدَ الْفَجْرِ* “Gün doğarken geldi” örneğindeki gibi muzaf olduğu zaman mansub olur, çünkü mefulün fihtir.^[98]

عِنْدَ nin *مِنْ* harf-i ceri ile kullanımı Kur’ân’da şöyle geçmektedir:

وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ خَيْرٌ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ.

“Eğer onlar iman edip Allah’ın emirlerine karşı gelmekten sakınmış olsalardı, Allah katında kazanacakları sevap kendileri için daha hayırlı olacaktı. Keşke bilselerdi.”^[99]

قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ. (Ey Muhammed!) De ki: “Hepsi Allah’tandır.”^[100]

2.4. Edatların Kullanımında Yapılan Hatalar

Edatlar ile ilgili medya ve halk tarafından yapılan en yaygın hatalardan biri şart edatı olan ve “Her ne zaman, her... yapışında, her... dışında, ... yaptıkça” anlamlarına gelen *كُلَّمَا* eda-tının aynı cümlede tekrar edilerek kullanılmasıdır. Bu edat zaman zarfı yerine kullanılır, şart cümlesindeki şart ve cevap fiillerini cezmeder; kendisinden sonra gelen şart ve cevap fiili mazi olur. *مِنْ* ve zaman ifadesi *مَا* mas-tariyyeden oluşur ve mefulün fih olarak i’rab edilir, cümleinin başında gelir ve tekrarlanmaz.^[101] Ancak birçok insan gibi yazarlar da bu edatı *كُلَّمَا زَادَ الْإِنْتِاجُ كُلَّمَا زَادَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ* örneğinde olduğu gibi yanlış kullanmaktadır. Çünkü *كُلَّمَا* tekrar edilince her iki cümle de cevapsız kalmaktadır. Doğrusu: *كُلَّمَا زَادَ الْإِنْتِاجُ زَادَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ* “Üretim arttıkça çalışanların ücreti artar” şeklindedir.^[102] Bu Kur’ân’da şöyle geçmektedir:

يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطُطُفُ أُبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ

“Şimşek neredeyse gözlerini alıverecek. Önlerini her aydınlattığında ışığında yürürler.”^[103]

[98] İbn Hişâm, *Muğni’l-lebîb*, 1/9; ed-Dahdâh, *Mucemu lügati’n-nahvi’l-‘Arabî*, 214-215.

[99] el-Bakara 2/103.

[100] en-Nisâ 4/78.

[101] ed-Dahdâh, *Mu’cemu lügati’n-nahvi’l-‘Arabî*, 262.

[102] Za’belâvî, *Mu’cemu ahtâi’l-küttâb*, 527.

[103] el-Bakara 2/20.

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا تِثْوَةً

“Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu.”^[104]

Medya, halk, yazarlar ve şairler tarafından edatların kullanımında yapılan hatalardan bi-ri de “özellikle” anlamındaki سَيِّمًا edatının yanlış kullanılmasıdır. Bu edat “لا nafiye li'l-cins” ve ismi olan “سَيِّ” den oluşmaktadır. ما ism-i mevsul, veya nekre tāmme ya da ziyadedir. Haberi ise mahzuftur.

“Öğrencileri severim, özellikle de çalışkan öğrenciyi” ibaresinde görüldüğü gibi genellikle سَيِّمًا و ile birlikte nadiren de سَيِّمًا لا şeklinde sız kullanılır. Fakat bazı yazarlar, edipler ve şairler aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi bu edatı yanlış kullanmaktadırlar.

وَتَأْهَوُوا فِي بَيْضَاءِ الْوَهْمِ سَيِّمًا فِي إِحْصَاءِ الْأَعْدَادِ. “Ve beyaz bir yanılsama içinde kayboldular, özellikle sayıları sayarken.” وَالْحَيَوَانُ الْغُجْمُ سَيِّمًا الْمُفْتَرَسَةُ “Dilsiz hayvanlar, özellikle de yırtıcı hayvanlar.”^[105] Doğru kullanımların لَاسَيِّمًا ya da لَاسَيِّمًا şeklinde olması gerekmektedir.

Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen b. Abdillâh b. Mezhic ez-Zübeydî (ö. 379/989) سَيِّمًا nın hatalı kullanımıyla ilgili Ebû Ali İsmâîl b. el-Kâsım el-Kâlî'nin (ö. 356/967) babası İbnu'l-'Arâbî'ye arkadaşına ait şu beyiti okumasını örnek göstermiştir:

طُرُقُ بَغْدَادَ أَضْيَقُ الْأَرْضِ طُرُقًا سَيِّمًا بَيْنَ قَصْرِهَا وَالرُّصَافَةِ

“Bağdat'ın yolları, özellikle sarayı ile Rusâfe arasındaki yollar ülkenin en dar yoludur.”^[106]

Zübeydî bu kullanımın yanlış olduğunu belirtmiş, doğrusunun لَاسَيِّمًا veya لَاسَيِّمًا şeklinde olması gerektiğini söylemiştir.^[107]

2.5. Soru Üsluplarında Yapılan Hatalar

Günümüzde yapılan yaygın dil hatalarından biri de مَا هِيَ أَسْبَابُ ضَعْفِ الطَّلَابِ؟ ma hî asbâbı za'cîfı't-talâb? örneğinde olduğu gibi soru cümlesinde soru edatı ile sorulan şey arasına zamir

[104]Âl-i İmrân 3/37.

[105]Dâğir, *Tezkiratü'l-kâtib*, 66.

[106]Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen b. Abdillâh b. Mezhic ez-Zübeydî, *Lahnu'l-avâm* (Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, 2. Basım, 2000), 290-291; Ebu's-Sefâ Salâhuddîn Halîl b. İzziddîn Aybeg b. Abdillâh es-Safedî, *Tashîhu't-tashîf ve tahrîru't-tahrîf*, thk. es-Seyyid eş-Şargâvî (Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, 1987), 325.

[107]ez-Zübeydî, *Lahnu'l-avâm*, 290-291.

getirilmesidir. Bu kullanım doğru değildir. Doğrusu soru edatı ile sorulan nesnenin arasına başka bir şey getirilmemesidir.^[108] Buna göre doğru kullanım مَا أَصْنَابُ “Öğrencilerin zayıf olmalarının sebepleri nedir? olmalıdır. Nitekim Kur’ân’da şöyle geçmektedir:

الْحَاقَّةُ مَا الْحَاقَّةُ

“Gerçekleşecek olan kıyamet! Nedir o gerçekleşecek olan kıyamet?”^[109]

الْقَارِعَةُ مَا الْقَارِعَةُ

“Yüreklere hoplatan büyük felaket! Nedir o yürekleri hoplatan büyük felaket?”^[110]

2.6. Masterların Kullanımında Yapılan Hatalar

Günümüzde medya ve halk tarafından masterların kullanılmasında da bazı hataların yapıldığı görülmektedir. Örneğin: “Andı, zikretti, dile getirdi, ifade etti” gibi birçok anlama gelen دَكَرَ fiilinin mastarı تَذَكَّرَ yerine تَذَكَّرَ şeklinde yanlış kullanılmaktadır. Halk arasında ço-ğunlukla هَدِيَّةٌ تَذَكَّرَ “Ona hatıra olarak bir hediye verdi” denilmektedir. Bu kullanım yay-gın hatalardandır. Çünkü تَذَكَّرَ master değil isim, تَذَكَّرَ ise mastardır. O halde دَكَرَ fiilinin mastarı تَذَكَّرَ olmalıdır. Çünkü Araplar تَفَعَّلَ vezninde gelen kelimeleri master olduklarında fetha ile تَفَعَّلَ şeklinde, isim olduklarında ise kesre ile تَفَعَّلَ şeklinde okumaktadırlar.^[111]

Günümüzde yanlış kullanılan masterlardan bir diğeri de “Meyve ve benzeri olgunlaştı, yemek ve benzeri pişti, yenecek duruma geldi, fikir ve benzeri olgunlaştı, gelişimini tamamladı” anlamlarına gelen نَضَجَ fiilinin mastarının نَضُوجٌ şeklinde hatalı kullanılmasıdır. Örneğin birçok insanın نَضُوجًا نَضُوجًا “Meyve tamamen olgunlaştı” veya نَضُوجًا نَضُوجًا “Et tamamen pişti”^[112] dediği görülmektedir. Bu kullanım hatalıdır. Çünkü نَضَجَ fiili دَخَلَ gibi birinci baptan gelen bir fiil değil سَمِعَ gibi dördüncü baptan gelen bir fiildir. Bazı önemli şairler gibi son dönem Arap şairlerinin en meşhurlarından Ahmet Şevki de (1868-1932)^[113] bu hataya düşmüştür. O, bir beyitinde şöyle demiştir:

[108]Abdülğafûr, el- Ahtâu’l-lügaviyyetü’ş-şâia, 14.

[109]el-Hâkka 69/1-2.

[110]el-Kâri’a 101/1-2.

[111]İbn Manzûr, Lisânu’l-‘Arab, 1/563; el-Abrî, Ahtâun Lügaviyyetün Şâiatün, 67.

[112]Abbâs Ebu’s-Suud, Şümûsü’l-irfân bilügati’l-Kur’ân, 48-49.

[113]Ramazan Şeşen, “Ahmed Şevki”, TDV İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: 1989), 2/136-138.

لَوْ أَتَيْتَ قَبْلَ نُضُوجِ الطِّبِّ مَا وَجَدَ التَّنْوِيمَ عَوْنًا فَاسْتَعَاثَا

“Şayet tıbbın olgunlaşmasından önce gelseydi, hipnozun hiçbir faydası olmazdı, bu yüzden bizden yardım isteyin.”^[114]

Oysa Arapların şiir veya nesirde نَضِجَ fiilinin mastarını نُضُوجًا şeklinde kullandıkları vaki değildir. Bu fiilin mastarının doğrusu نَضَجٌ - نُضِجٌ - يَنْضِجُ şeklindedir.^[115]

Mastarların kullanımında yapılan hatalardan bir diğeri ise عَسَسْتُ “Kız evde kaldı, evlenemedi” fiilinin mastarının غُوسَةٌ şeklinde kullanılmasıdır. Arap dilinde böyle bir kullanım yoktur. Bu kullanım günümüzde ortaya çıkmıştır. Zira عَسَسَ fiilinin mastarı غُوسَةٌ değil غُوسٌ ve غُوسٌ şeklindedir.^[116]

2.7. Cemilerin/Çoğulların Kullanımında Yapılan Hatalar

“Atların ağzına vurulan gem, dizgin” anlamlarına gelen اللَّجَامُ kelimesinin çoğulu halk arasında الْجُمُ şeklinde yanlış kullanılmaktadır. Bu kelimenin çoğulu الْجُمُ değil الْجَمَةُ ve لُجْمٌ dür.^[117]

Zübeydî اللَّجَامُ kelimesinin çoğulunun لُجْمٌ olduğuna Cahiliye şairlerinden Nâbiğa'nın (ö. 604/?)^[118] şu beyitini delil göstermiştir:

خَيْلٌ صِيَامٌ وَخَيْلٌ غَيْرُ صَائِمَةٍ تَحْتَ الْعَجَاجِ وَأُخْرَى تَعْلُكُ اللَّجْمَا

“Cenk meydanında toz toprak içerisinde azgın atlar, sakın atlar, savaşa hazırlanmak için dizginlenen atlar.”^[119]

Çoğullarda yapılan hatalardan bir diğeri de “üzüm, üzüm bağı, asma, bahçe, bostan” anlamlarına gelen الْكَرْمُ kelimesinin çoğulunun كَرْمَاتٌ şeklinde yanlış kullanılmasıdır. Bu kelimenin çoğulu كَرْمَاتٌ değil كُرُومٌ dür.^[120] Delili ise Cerîr b. Atıyye'nin şu beytidir:

[114]Ahmed Şevki, eş-Şevgiyyât (Kahire: Müessesetü Hindâvî li't-Ta'lîm ve's-Sekâfe, ts.), 2/574; el-İbrî, Ahtâun lügaviyyetün şâiatün, 92.

[115]el-Abri, Ahtâun lügaviyyetün şâiatün, 92.

[116]el-Abri, Ahtâun lügaviyyetün şâiatün, 93; Feyrûz Âbâdî, Kâmûsu'l-muhît, 1/767.

[117]Zübeydî, Lahnu'l-Avâm, 105.

[118]Tam adı Ebû Ümâme Ziyâd b. Muâviye b. Dabâb b. Câbir en-Nâbiğa ez-Zübyânî'dir. Bk. Süleyman-Tülücü, “Nâbiğa ez-Zübyânî”, TDV İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: 2006), 32/ 262-263.

[119]Nâbiğa ez-Zeybânî, Dîvânu'n-Nâbiğa ez-zeybânî, thk. Abbas Abdüssâtır (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 3. Basım, 1996), 161; Zübeydî, Lahnu'l-avâm, 105.

[120]Zübeydî, Lahnu'l-avâm, 310.

إِذَا هَبَطَتْ جُورُ الْمَرَاعِ فَعَرَّسَتْ طُرُوقًا وَأَطْرَافَ التَّوَادِي كُرُومُهَا

“Çalkantılı hava bastırırsa, derelerin yolları ve vadilerin kenarları sarmaşıklarını ortaya çıkarır.”^[121]

Yanlış kullanılan çoğullardan biri de بَائِسْ kelimesinin cemisidir. Mesela fakir düşen, ihtiyacı artan ve miskin diye nitelendirilen kişi için بَائِسْ denir. Fakat bunun cemisi بَائِسُونَ yerine ، عَقْلَاءُ / فَضْلَاءُ فَاضِلٌ / عَاقِلٌ ile kıyaslanarak بُوْسَاءُ şeklinde yanlış kullanılmaktadır. Bu kullanımı doğru olmadığını şu şekilde açıklamak mümkündür: a) بُوْسَاءُ kelimesi بَائِسْ kelimesinin değil “cesur savaşçı” anlamındaki بَيِّسْ kelimesinin mastarıdır. b) بَائِسْ kelimesinin cemisi عَاقِلٌ ve فَاضِلٌ kelimelerinin cemileri ile kıyaslanmaz. Çünkü bunların cemisi kıyasî değil semaidir. c) بَائِسْ kelimesinin mastarı Araplar tarafından بُوْسُونَ / بُوْسُ / بُوْسْ olarak kullanılmaktadır.^[122]

بَائِسْ kelimesinin “miskin” anlamına gelmesinin Kur’ân’dan delili:

فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ.

“Artık onlardan siz de yiyeceğiniz, yoksula fakire de yedirin.”^[123]

بَيِّسْ kelimesinin “şiddetli” anlamına gelmesinin Kur’ân’dan delili:

وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَيِّسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ.

“Zulmedenleri yoldan çıkarmaları sebebiyle, şiddetli bir azapla yakaladık.”^[124]

بَائِسْ kelimesinin cemisinin بُوْسْ olarak geldiğinin şiirden örneği, Ebû Zühreyr Sâbit b. Câbir’in (ö. 540)^[125] şu beytidir:

قَدْ ضِقْتُ مِنْ حُبِّهَا مَا لَا يُضَيِّقُنِي حَنْئِي عُدْتُ مِنَ الْبُؤْسِ الْمَسَاكِينِ

“Sefalet içindeki fakirleri sayana kadar, beni rahatsız etmeyen sevgisinden bıktım.”^[126]

Çoğulların yanlış kullanımlarından bir diğeri de سَيِّدٌ “efendi” kelimesinin çoğulunun اَسْيَادٌ olarak kullanılmasıdır. Günümüz Arapçasında bu ifade yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak bu kullanım doğru değildir. Çünkü Arapların böyle bir

[121]Cerîr b. Atıyye, *Divânu Cerîr b. Atıyye*, 451; Zübeydî, *Lahnu’l-avâm*, 310.

[122]el-Abrî, *Ahtâun lügaviyyetün şâiatün*, 77; Mustafa Cevâd, *Gul vela tegul*, 17-20.

[123]el-Hac 22/28.

[124]el-A’raf 7/165.

[125]Tam adı, Ebû Zühreyr Sâbit b. Câbir b. Süfyân el-Fehmî’dir. Câhiliye şairlerindendir. “Teebbeta şerran” diye lakaplandırılmıştır. Bkz. Süleyman Tülücü, “Teebbeta Şerran”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/269-270.

[126]Ebû Zühreyr Sâbit b. Câbir, *Divânu teebeta şerran*, thk. Ali Zülfikâr Şâkir (Dâru’l-Garbi’l-İslâmî, by. 1984), 221; el-Abrî, *Ahtâun lügaviyyetün şâiatün*, 77.

kullanımı söz konusu değildir. Araplar bu kelimenin çoğulunu سَادَةٌ olarak kullanmaktadırlar. Tarefe b. el-Abd'in (ö. 564/?)^[127] şu beyiti de bunun delilidir:

فَأَصْنَحْتُ دَا مَالٍ كَثِيرٍ وَرَأَيْتُ بَنُونَ كِرَامٍ سَادَةً لِمَسْوَدٍ

“Böylece çok para sahibi oldum ve bu yüzden siyahın soylu oğulları beni ziyaret etti.”^[128]

Kelimelerin çoğullarında yapılan yaygın hatalardan bir diğeri de نِيَّةٌ kelimesinin çoğulunun نَوَايَا şeklinde kullanılmasıdır. Bu kullanım yanlıştır. Zira Araplardan böyle bir kullanım nakledilmemiştir. Aksine Araplardan nakledilen ve Araplar tarafından kullanılan çoğul, نَوَايَا değil نِيَّاتٌ kelimesidir.^[129] Hz. Peygamber'in (s) . إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَلِكُلِّ أَمْرٍ مَا نَوَى . “Ameller niyetlere göredir ve herkese niyet ettiği şey vardır.”^[130] hadisi bunun delilidir.

2.8. Kelimelerin Aslı Yerine Tercümelere Kullanılarak Yapılan Hatalar

Medyada ve halk arasında yapılan hatalardan bir diğeri ise yabancı dillerden yapılan alıntıların Arap dilindeki kullanımı yerine لَعِبَ fiilinde olduğu gibi tercümelerinin kullanılmasıdır. Örneğin: هَذَا الْمُحَامِي لَعِبَ دَوْرًا مُهِمًّا فِي هَذِهِ الْقَضِيَّةِ. “Bu avukat bu davada önemli bir rol oynadı” denmektedir. Bu cümlede دَوْرًا kelimesinin yeri yoktur. Zira “devren” “döndü” anlamındaki دَارَ fiilinin mastarıdır. دَارَ فُلَانٍ حَوْلَ “Falanca bir şeyin etrafında döndü” ibaresinde olduğu gibi. Bu kullanım yanlıştır. Doğrusu ise لَعِبَ الْقَضِيَّةَ جُهْدًا مَحْمُودَةً “Bu avukat bu da-vada takdire şayan bir çaba sarf etti”^[131] şeklindedir. Yine عَالَمِي السِّيَاسَةِ “Siyaset ve edebiyat dünyasında önemli bir yeri vardı”^[132] şeklindedir.

2.9. Kelimelerin Anlamları Karıştırılarak Yapılan Hatalar

Medya mensupları ve halk tarafından ya kelimelerin anlamları karıştırılarak ya da birbirlerinin müradifi zannedilerek hata yapılmaktadır.

[127]Tam adı Ebû Amr Tarafe b. el- Abd b. Süfyân b. Sa'd el-Bekrî el-Vâilî'dir. Muallaka şairlerinden olan Tarafe Bahreyn'de doğmuştur. Tarafe lakabıyla bilinmektedir. Bkz. Emrullah İşler, “Tarafe b. el-Abd”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/14.

[128]Tarafe b. el-Abd, *Dîvânü Tarafe b. el-Abd*, şrh. Mehdî Muhammed Nâsiruddîn (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 3. Basım, 2002), 5; el-İbrî, *Ahtâun Lüğaviyyetün Şâiatün*, 79-80.

[129]el-Abri, *Ahtâun Lüğaviyyetün Şâiatün*, 80.

[130]Buhârî, “Bedü'l-Vahy”, 1(No. 2019); Müslim Ebû Hüseyin b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî, *el-Câmiu's-sahîh*, thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî, (Beyrut: Dâru l-hyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1374/1955), “İmaret”, 45 (No. 1907).

[131]Abbas Ebu's-Suud, Şümûsu'l-irfân bilüğati'l-Kur'ân, 25.

[132]Dâğir, *Tezkiratü'l-kâtib*, 41.

Günümüzde birçok insan تُعْتَبِرُ ve türevlerini, تُعَدُّ manasında kullanarak hata yapmaktadır. Örneğin tahsilli insanların bile yaygın olarak طَرِيقُ مُصْبَحِ الْقِرَاءَةِ مُصْبَحِ طَرِيقِ الْمُؤْمِنِ فِي هَذَا الزَّمَنِ الْمُظْلِمِ dedikleri görülmektedir. Hatta bazı sözlüklerde de تُعْتَبِرُ kelimesi تُعَدُّ kelimesinin yerine kullanıldığı gibi birçok edebiyatçı ve şair tarafından da aynı anlamda kullanılmıştır. Bu kullanım doğru değildir. Zira تُعْتَبِرُ düşünen ve basiret sahibi kimseler için alınması gereken bir ibret anlamına gelmektedir. Nitekim bu Kur'ân'da şöyle geçmektedir:

فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ.

“Ey basiret sahipleri ibret alın.”^[133]

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَى.

“Şüphesiz bunda Allah'tan sakınıp korkan kimseler için büyük bir ibret vardır.”^[134]

Doğru kullanım تُعَدُّ الْقِرَاءَةُ مُصْبَحَ طَرِيقِ الْمُؤْمِنِ فِي هَذَا الزَّمَنِ الْمُظْلِمِ. “Okumak, bu karanlık dönemde müminin yolunun ışığı sayılır” şeklinde olmalıdır. Zira Kur'ân ve şiirde şöyle geçmektedir.

وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرَى رَجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْأَشْرَارِ.

“Dünyadakötülerdensaydığımız adamları acaba nedengöremiyoruz dediler.”^[135] Görüldüğü üzere Kur'ân'da كُنَّا نَعْتَبِرُهُمْ değil كُنَّا نَعُدُّهُمْ şeklinde zikredilmektedir.

Antere b. Şeddâd şöyle der:

يَا قَيْسُ أَنْتَ تُعَدُّ نَفْسَكَ سَيِّدًا وَأَبُوكَ أَعْرِفُهُ أَجَلٌ وَ أَفْضَلًا

فَاتَّبِعْ مَكَارِمَهُ وَلَا تُنْذِرِي بِهِ إِنْ كُنْتَ مِمَّنْ عَقَلُهُ فَذْ أَكْمَلًا

“Ey Kays! Sen kendini efendi mi sayıyorsun? Oysa ben babanın daha yüce ve daha faziletli olduğunu biliyorum. O halde onun izzetine uy ve eğer aklı kâmil olanlardan isen ona haksızlık yapma.”^[136]

[133]el-Haşr 59/2.

[134]en-Nâziât 79/26.

[135]Sad 38/62.

[136]Antere b. Şeddâd b. Amr el-Absî, Şerhu Dîvânu Antere b. Şeddâd (Mısır: el-Matbaatu'l-Garbiyye, ts.), 163.

Lebîd b. Rabîa el-Amîrî (ö. 40 veya 47/ 660 veya 661)^[137] de şöyle demiştir:

فَإِنَّ بَقِيَّةَ الْأَحْسَابِ مِنَّا وَأَصْحَابَ الْحَمَالَةِ وَالطَّعَانِ
جَرَّائِمُ مَنَعَنَ بَيَاضَ نَجْدٍ وَأَنْتَ تُعَدُّ فِي الرَّمْعِ الدَّوَانِي

Nitekim bizden olan hatırı sayılır kimseler ve diyetleri üstlenen aynı zamanda anlaşmaları bozanların masraflarını karşılayan dostlar.

Necd'in beyaz onurunu (düşman karşısında) savunan asil kimselerdir. Sen ise koyunun ayağında sarkmakta olan ve işe yaramayan fazlalıklardan sayılmaktasın.^[138]

2.10. Harf ve Kelimelerin Yazılışında Yapılan Hatalar

Arap dilinde yapılan hatalar sadece okuma ve konuşmada yapılan hatalarla sınırlı değildir. Aşağıdaki örneklerde olduğu gibi imla kuralları ihlali sonucu da birçok hata yapılmaktadır.

2.10.1. Hemzenin Kullanımında Yapılan Hatalar

Halk arasında vasıl hemzesiyle kat'ı hemzesi birbiriyle karıştırılarak imla hatası yapılmaktadır.

2.10.1.1. Vasıl Hemzesinin Yerine Kat'ı Hemzesi Yazılarak Yapılan Hata

“إِقْرَأِ الدَّرْسَ قِرَاءَةً جَهْرِيَّةً” ve “اُكْتُبِ الْمُلْحَصَ السُّوْرِيَّ” “Dersi seslice oku!” örneklerinde olduğu gibi vasıl hemzesinin üzerine ya da altına kat'ı hemzesi konularak yazılması, modern Arapçada birçok yazar ve hatip tarafından sıkça yapılan hatalardandır.^[139] Bu doğru değildir. Çünkü اُكْتُبِ sülâsî bir fiil olan كَتَبَ nin emri hazırı olup başındaki hemze kat'ı hemzesi değil vasıl hemzesidir. Bu nedenle doğru kullanım اُكْتُبِ الْمُلْحَصَ السُّوْرِيَّ şeklindedir. Yine اِقْرَأِ sülâsî bir fiil olan قَرَأَ nin emri hazırıdır ve başındaki hemze kat'ı hemzesi değil vasıl hemzesidir.^[140] Nitekim Kur'an'da şöyle geçmektedir:

[137] Tam adı Ebû Akîl Lebîd b. Rebîa b. Mâlik b. Ca'fer el-Âmirî el-Ca'ferî'dir. Cahiliye devrinde de yaşamış olan (Muhadram) muallaka sahibi İslâm şairi. Bkz. Süleyman Tülücü, “Lebîd b. Rebîa”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/121-122.

[138] Lebîd b. Rebîa, *Dîvânü Lebîd b. rebîa*, 213; el-Abrî, *Ahtâun lügaviyyetün şâiatün*, 107-108.

[139] Abdülğafûr, *el-Ahtâu'l-lügaviyyetü's-şâia*, 4-16.

[140] Abdülğafûr, *el-Ahtâu'l-lügaviyyetü's-şâia*, 4-22.

وَأَكْتُبْ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُنَا لِنَبْتَكَ.

“Bizim için bu dünyada da bir iyilik yaz, ahirette de. Çünkü biz sana varan doğru yola yöneldik.”^[141]

إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ.

“Yaratan Rabbinin adıyla oku!”^[142]

2.10.1.2. Kat’ı Hemzesinin Yerine Vasıl Hemzesi Yazılarak Yapılan Hata

Halk arasında أَكْمِلِ الْفِرَاعَ بِمَا يَنْسِبُهُ “Boşluğu uygun olan şey ile tamamla!” örneğindeki gibi rübaî bir fiil olan أَكْمَلْ nin emrinin başındaki kat’ı hemzesi, vasıl hemzesiyle karıştırılarak hata yapılmaktadır. Doğru kullanım أَكْمِلِ الْفِرَاعَ بِمَا يَنْسِبُهُ şeklindedir. Çünkü أَكْمَلْ nin başındaki hemze kat’ı hemzesidir^[143].

2.10.2. Hemze Yerine ‘Ayn Harfi Getirilerek Yapılan Hata

Fasih Arapçada fiil ve isimlerin başında bulunan hemzenin halk dilinde çoğu kez değiştirildiği görülmektedir. Örneğin ا yerine ع kullanılmaktadır. Dilciler buna “an‘ane” denildiğini ve bu kullanımın Temim, Kays ve Esed kabilelerinin dilinde yaygın olduğunu söylemişlerdir. Onlar bu hata ile ilgili olarak, أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ yerine أَخْبَرْنَا فَلَانٌ عَنْ فَلَانٍ حَدَّثَهُ أَخْبَرْنَا فَلَانٌ أَنَّ فَلَانًا حَدَّثَهُ ve أَشْهَدُ عَنْكَ رَسُولُ اللَّهِ “Falanca bize şunu ona şunun söylediğini söyledi” lafızlarını örnek göstermişlerdir.^[144]

2.10.3. Cemî Vavından Sonra Farika Elifi Getirilerek Yapılan Hata

Halk arasında مَعْلَمُوا الْمُبْحَثِ نَشِيطُونَ “Araştırma öğretmenleri aktiftir.” denmektedir. Bu kullanım yanlıştır. Çünkü مَعْلَمُونَ kelimesinin aslı مَعْلَمُونَ şeklindedir. مَعْلَمُونَ kelimesi عَلَّمَ fiilinin ismi faili ve cemî müzekker salimdir. Buradaki vâv cemi müzekker salimin merfûluk alametidir. Dolayısıyla sonuna fârika elifi^[145] getirmek caiz değildir. Şayet مَعْلَمُونَ kelimesi kendisinden sonra gelen bir isme muzâf olursa sonundaki nûn düşer.^[146] Bu durumda cümlemin doğrusu مَعْلَمُوا الْمُبْحَثِ نَشِيطُونَ şeklindedir^[147]

[141]el-A'râf 7/156.

[142]el-'Alâk 96/1.

[143]Abdülğafûr, el-Ahtâu'l-lügaviyyetü's-şâia, 70.

[144]Dayf, Tahrîfâtü'l-ammiyye li'l-fusha, 145-146.

[145]Fiillerin cemi müzekker/erkek çoğullarının sonunda bulunan elife elif-i farika denir. Farika elifi fiillerin sonunda bulunan ve zamir olan “vav”lar yazılır fakat okunmaz. Örnek: (كَتَبُوا- أَكْتُبُوا- لَمْ يَكْتُبُوا)

[146]Tesniye ve cemi müzekker salim isimler muzaf oldukları zaman sonlarındaki nun harfleri düşer.

[147]Abdülğafûr, el-Ahtâu'l-lügaviyyetü's-şâia, 7.

2.10.4. Gayri Munsarif Kelimelerin Sonuna Tenvin Konularak Yapılan Hata

أَعَدَدْتُ وَسَائِلًا كَثِيرَةً. “Birçok yöntem hazırladım.” Görüldüğü gibi bu cümlede gayri munsarif^[148] olan وَسَائِل kelimesi tenvinli olarak yanlış kullanılmıştır. Çünkü وَسَائِل kelimesi munteha’l-cümü’dür.^[149] Ancak أَعَجَبْتُ بِالسَّائِلِ الْحَدِيثِ “Modern araçlardan hoşlandım” ve أَعَجَبْتُ بِوَسَائِلِ الْمَصَادِرِ التَّعْلِيمِيَّةِ “Eğitim kaynaklarının araç gereçleri hoşuma gitti” örneklerinde olduğu gibi ال takısı aldıkları ya da muzaf oldukları zaman kesra ile mecrur olurlar. Buna göre doğru kullanım أَعَدَدْتُ وَسَائِلًا كَثِيرَةً şeklindedir.^[150]

SONUÇ VE ÖNERİLER

“Arap Dilinde Bazı Yaygın Dil Hataları” konusunun işlendiği bu makalede şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Dünyada en fazla kullanılan dillerden biri olan Arapçanın bazı spiker, muhabir, hatip, yazar, köşe yazarı ve tercüman tarafından fasih Arapça yerine halk dili tercih edilerek yanlış kullanıldığı görülmektedir.

Günümüzde sosyal medya platformlarında kullanıcıların yaptığı dil hataları günbegün artmakta, basın yayın organlarında da bu dil hatalarının sıkça tekrarlandığı görülmektedir. Oysa medyanın dili aslına uygun olarak doğru kullanması, takipçilerinin de dili doğru kullanmalarını sağlayacaktır.

Medya ve çeşitli kesimler tarafından kurallarına uygun olarak fasih Arapçanın kullanılmaması fiil, isim, mastar, zamir, zarf ve edatların kullanımında hatalara neden olurken Arapçası yerine yabancı dillerdeki sözcük ve terimlerin tercih edilmesi de dilde yaygın hataların yapılmasına neden olmaktadır. Bu yüzden medya tarafından Arapçanın kullanımına ilişkin yapılan dil hatalarının, halk tarafından doğru gibi algılandığı ve sürekli tekrar edildiği görülmüştür. Buradan da dilin gelecek nesillere yanlış aktarılıp ve yanlış öğretilip kötü bir örnek teşkil edeceği kanaati hâsıl olmuştur.

Medya ve halk tarafından yapılan yaygın dil hatalarının önlenmesi adına şu önerilerde bulunmak yerinde olacaktır:

[148]Arapçada bazı isimler sonlarına tenvin ve kesre kabul ederken bazı isimler harf-i tarif almadıkları halde tenvin ve kesre kabul etmez. Tenvin ve kesre alan isimlere “munsarif”, tenvin ve kesre almayan isimlere “gayri munsarif” isimler denir.

[149]İsmi ikinci harfinden sonra bir elif ve daha sonra iki ya da üç harf gelen cemi isimlere siga-i munteha’l- cümü denir. Munteha’l-cümü cemi bir ismin gayri munsarif olma şartıdır.

[150]Abdülğafûr, el-Ahtâu’l-lügaviyyetü’ş-şâia, 8.

- Konuşmacılara kolay geldiği için Fasih Arapça'ya tercih edilen Ammicenin kullanımının azaltılması
- Medyanın tüm organlarında fasih Arapça kullanımının zorunlu hale getirilmesi
- Radyo ve televizyonlarda çocuklara yönelik programların fasih Arapça olması ve sayılarının artırılması
- Temel eğitim aşamasındaki derslerde çocuklarla fasih Arapça konuşulması
- Çocuklara yönelik kitapların kaliteli ve seviyelerine uygun olması
- Eğitim Bakanlıklarına bağlı okullarda okutulan ders kitaplarının yabancı dillerden tercüme yoluyla Arapça'ya geçen lafız ve terimlerden arındırılması
- Arap ülkelerinin birçoğunda mevcut olan yabancı dille eğitim yapan kurumların başına yerli idareci ve yöneticilerin getirilmesi
- Milli olan dilin eğitiminin ve yaygın kullanımının yabancılara teslim edilmeyip sahiplerinin kontrolünde tutulması

KAYNAKÇA

- Abdülğafur, Emin Taha. *el-Ahtâu 'l-lügaviyyetü 'ş-şâia*. Gazze: Filistin Arap Dil Kurumu Yayınları, 2013.
- Abri, Halid b. Hilâl b. Nâsir. *Ahtâun lügaviyyetün şâiatün*. Umman: Mektebetü'l-Ceyli'l-Vâid, 2006.
- Absî, Antere b. Şeddâd b. Amr. *Şerhu divânı Antere b. şeddâd*. tsh. Emin Saîd, Mısır: el-Matbaatu'l-Arabiyye, ts.
- Abdüssemi', Muhammed Servet. *el-Lehecâtü 'l-Arabiyye el-fusha ve 'l-âmmiyye*. Kahire: 2006.
- Adnânî, Muhammed. *Mu'cemü 'l-ahtâi 'ş-şâia*. Beyrut: Mektebetü Lübnan, ts.
- Asâvî, Mustafa Adnân. "el-Ahtâu 'l-lügaviyyetü 'ş-şâia fi's-sahâfeti'l-Arabiyye". Umman: *Mecelletü Midâdi 'l-Âdâb*, 111-132, 2018-2019.
- Ayyıldız, Erol. "Mısır'da İngiliz İşgalinin Arap Dili Üzerindeki Tesirleri", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Degisi, 1986, 6-74.
- Batş, Yusuf Muhammed Ali. *el-Ahtâu 'l-lügaviyyeti fi's-sihâfeti 'l-Filistîniyye*. Gazze: el-Câmiatü'l-İslâmiyye, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu's-sahîh*. thk. Abdülkâdir Şeybe'l-Hamd. 1 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Melik Feht el-Vataniyye, 1429/2008.
- Bulut, Yücel. "Oryantalizm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 33/428-437. İstanbul; TDV yayınları, 2007.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usulü*, Ankara: 3. Basım, 1979.
- Cevad, Mustafa. *Gul velâ tegul*. Dimeşk: Dâru'l-Medâ li's-Sekâfeti ve'n-Neşr, 1988.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammâd. *Tâcu 'l-lüga ve sihâhu 'l-Arabiyye*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1991.
- Cüneydî, Muhammed Saîd b. Bilâl. *eş-Şâmil fi ulûmi 'l-lügati 'l-Arabiyye ve mustalahâtihâ*. Beyrut: Dâru Beyrut, 1981.
- Çakır, Fatih. Arap Medyasında Arap Dili Üzerine Yapılan Tartışmalar. (el-Cezire Televizyonu Programları Kapsamında), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Arap Dili ve Belagatı Bilim Dalı. İstanbul: 2019.
- Çelebi, İlyas. "Kemalpaşazâde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 25/267-269. İstanbul: TDV Yayınları, 2022.
- Dahdâh, Antuvan. *Mu'cemü lügati'n-nahvi 'l-Arabî*. Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1993.

- Dayf, Şevki. *Tahrîfâtü'l-âmmiyye li'l-fusha fi'l-kavâidi ve'l-binyâti ve'l-hurûfi ve'l-harekât*. Kahire: Dâru'l-Maarif, 1994.
- Ebü Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk b. Beşîr b. el-Ezdî es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. thk. Şuayb Arnavut. 5 Cilt. Dimeşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 5. Basım, 1403/2009.
- Ebussûd, Abbas. *Şümûsü'l-irfân bilügati'l-Kur'an*. Kahire: Dâru'l-Maarif, ts.
- Efgânî, Saîd. *min Târihi'n-nahvi*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1978.
- Ergüven, Şehabettin. "Arap Dilinde Lahn'ın Ortaya Çıkışı ve İlk Görüntüleri", Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2007, 155-188.
- Ensârî, Ebu'l-Velîd Hassân b. Sâbit el-Münîr. *Dîvânu Hassân b. sâbit*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2. Basım, 1994.
- Es'ad, Halil Dağır. *Tezkiretü'l-kâtib*. Kahire: Müessesetü Hindâvî li't-Ta'lîm ve's-Sekâfe, 2012.
- Esedî, el-Kümejd b. Zeyd. *Dîvânu'l-Kümejd*. thk. Muhammed Nebîl Turayfî. Beyrut: Dâru Sâdır, 2000.
- Elmalî, Hüseyin. "Hassân b. Sâbit". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/399-401. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Gadîrî, Kerîme. "Heymenetü'l-âmmiyye alâ vesâilî'l-i'lâm ve inikâsâtihâ ale'l-lügati'l-'Arabiyye". *Mecelletü'l-Lügati'l-'Arabiyye*, 21/45, 323-344, 2019.
- Hassân b. Sâbit. *Dîvânu Hassân b. sâbit*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2. Basım, 1994.
- Haşimî, Ahmet. *el-Kavâidü'l-esâsiyye li'l-lügati'l-'Arabiyye*. İstanbul: el-Mektebetü'l-İslamiyye, ts.
- İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyin Ahmed b. Zekerîyya. *Mekâyisü'l-lüga*. thk. Abdüsselam Muhammed Harun. Mısır: Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve Evlâduh, 2. Basım, 1972.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdullah Cemâlüddîn b. Yûsuf b. Ahmed b. Abdillâh. *Muğni'l-lebîb an kitâbi'l-eârîb*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd. ts.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdillâh b. Müslim ed-Dîneverî, *Uyûnu'l-ahbâr*, Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Misriyye, ts.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Gazvînî. *Sünenü ibn mâce*. thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî. 1 Cilt. b.y.: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Ali. *Lisânu'l-Arab*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1997.
- İbiş, Mustafa. Arap Dilinde Âmmice ve Fushâ Tartışmaları, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- İmruülkays, Ebû Vehb Hunduc b. Hucr b. el-Hâris. *Dîvânu imruülkays*. tsh. Mustafa Abdü's-Şâfî. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 5. Basım, 2004.
- İşler, Emrullah. "Tarafe b. el-Abd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/14. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Kasımî, Ali. "el-Lügatü'l-'Arabiyye fi Vesâilî'l-İ'lâm". *Mecelletü'l-Mümaresi't-Lügaviyye*. Fas: ts. 7-20.
- Kıftî, Cemaleddin Ebu'l-Hasen Ali b. Yûsuf . *İnbâhu'r-ruvât alâ enbâhi'n-nühât*, thk. Muhammed Fadl İbrahim, Beyrut: 1986.
- Kisâî, Ebu'l-Hasen Ali b. Hamza. *Mâ telhanu fîhi'l-âmmie*. thk. Ramazan Abdüttewvâb. Kahire: Mektebetü'l-Hancı, ts.
- Konfüçyüs. Erişim 24. Ocak 2024. timeturk.com/adil-gulmez/hicbir-sey-dil-kadar-muhim-degidir/yazar-323416.
- Kur'an-ı Kerim Meâli*. haz. Halil Altıntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2001.
- Mahmut Sultan. Erişim 26 Ocak 2024. <https://ar.wikipedia.org>.
- Muttakî, Alâeddîn Ali b. Hüsâmeddîn el-Medenî el-Burhân el-Fevrî. *Kenzü'l-ummâl fî süneni'l-ekvâl ve'l-efâl*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmiu's-sahih*. thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî. 1 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1374/1955.
- Ömer, Ahmet Muhtar. *Ahtâu'l-lügati'l-'Arabiyyeti'l-muâsıra*. Kahire: Âlemü'l-Kütüp, 2008.
- Özcan, Abdülkadir. "Ali Çelebi, Hısm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2/385, 1989.
- Sâbit b. Câbir b. Süfyan el-Fehmî, Ebû Zühayr. *Dîvânu Teebbeta Şerran*. thk. Ali Zülfikâr Şâkir. by: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1984.
- Sâdık, Samiye. Erişim 26 Ocak 2024. <https://ar.wikipedia.org>.

- Safedî, Ebu's- Sefâ Salâhuddîn Halîl b. İzziddîn Aybeg b. Abdillâh. *Tashîhu't-tashîf ve Tahrîru't-tahrîf*. thk. es-Seyyid eş-Şergâvî. Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, 1987.
- Sevinç, Eyüp. *Muhammed Kürd Ali ve Arap Diline Katkıları*, Ankara: İksad Yayınevi, 2021.
- Sîbeveyhî, Ebû Bîşr Amr b. Osman b. Kanber. *el-Kitâb*. nşr. Abdulselâm Muhammed Harun. Kahire: 1988.
- Sürur, Ahmet Fethi. Erişim 26 Ocak 2024. <https://ar.wikipedia.org>.
- Süveydan, Zeynep. Erişim 26 Ocak 2024. <https://marefa.org>.
- Süyûtî, Ebu'l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî. *el-Müzhir fi ulûmi'l-lügati ve envâih*. tlk. Komisyon. Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, ty.
- Şâhîn, Şâmil. *Mu'cemu'l-müntekâ mine'l-hatai ve's-savâb fi'l-lügati'l-Arabiyye*. Dâru Ğâri Hira, by.
- Şerefüddîn, Dürriye. Erişim 26 Ocak 2024. <https://ar.wikipedia.org>.
- Şeşen, Ramazan. "Ahmed Şevki". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2/136-137, 1989.
- Şevgi, Ahmed. *eş-Şevgiyyât*. Kahire: Müessesetü Hindâvî li't-Ta'lim ve's-Sekâfe, ts.
- Taraf b. el-Abd. *Dîvânu Tarefe*. şrh. Mehdi b. Muhammed Nâsiruddîn. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 3. Basım, 2002.
- Tüccar, Zülfikar. "Cerîr b. Atıyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/412-413. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Tülücü, Süleyman. "Teebbeta Şerran". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/269-270. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Tülücü, Süleyman. "Lebid b. Rebîa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/121-122. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Tülücü, Süleyman. "Nâbiga ez-Zübyânî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/262-263. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Uzun, Rahmetullah. "Arap Medyasında Yaygın Dil Hataları". *Ekev Akademi Dergisi* 24/82 (Bahar 20020), 361-381.
- Ya'kûb, Emîl Bedî. *Mu'cemü'l-hata ve's-sevab fi'l-lüga*. Beyrut: Dâru'l-İlmi li'l-Maarif, 1983.
- Za'belâvî, Salâhuddîn. *Mu'cemu ahtâi'l-küttâb*. thk. Muhammed Mekki el-Hasenî-Mervân el-Bevvâb. Dimeşk: Dâru's-Sekâfe ve't-Türâs, 2006.
- Zavalsız, Halid. "Akkâd, Abbas Mahmûd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/267-269. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Zebîdî, Muhibbuddîn Ebû Feyz es-Seyyid Muhammed Murteza el-Huseynî el-Vâstî el-Hanefî. *Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*. Kuveyt: 1975.
- Zübeydî, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen b. Abdillâh b. Mezhic. *Lahnu'l-avâm*. Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 2. Basım, 2000.
- Zübyânî, Ebû Ümâme Ziyad b. Muaviye b. Dabâb b. Câbir en-Nâbiga. *Dîvânu Nâbiga*. thk. Abbas Abdüssâtr. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 3. Basım, 1996.